

SIEMENPUU - KANSALAIKLIKKEDEN YHTEISTYÖSÄÄTIÖ SR

OHJELMA VUOSILLE 2022–2025

Tiivistelmä

Siemenpuu-säätiön ohjelman 2022–2025 tavoite on parantaa maaseudun paikallisyhteisöjen (yli 125 000 ihmisen) yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää kestäviä elinehtoja ja osallistua ympäristönsä tilaan vaikuttavaan päätöksentekoon. Ohjelma tukee moniäänisen ympäristöoikeudenmukaisuutta ajavan kansalaisyhteiskunnan vahvistamista erityisesti yhteistyötä ja verkostoitumista edistämällä. Elonkirjon ja ilmastokestävyyden vahvistamista edistetään kaikissa hankkeissa.

Ohjelmassa rahoitetaan vähintään 40 hanketta, jotka identifioidaan pääosin julkisten hakujen kautta. Hankkeet ovat kohdemaiden paikallisten kansalaistoimijoiden suunnittelemissa ja toteuttamissa. Niiden kautta tuetaan ainakin 120 kansalaisjärjestön ja liikkeen vahvistamista. Ohjelman viisi pääkohdemaata (yli 90 % hankerahoituksesta) ovat Kenia, Liberia, Mali, Mosambik ja Myanmar. Muista maista Nepalin rooli kasvaa, jos jossakin pääkohdemaassa ei voida jatkaa rahoitustoimintaa. Viestinnällisesti tärkeitä alueita ovat myös Brasilian Amazonia, Indonesia ja Intia.

Ohjelman teemat ovat:

Biokulttuuriset oikeudet: Alkuperäiskansa- ja paikallisyhteisöjen biokulttuurisen monimuotoisuuden vahvistaminen edistämällä kansainvälisesti tunnustettujen perinneoikeuksien¹ toimeenpanoa. (erityisesti KEN ja MMR)

Energiaoikeudenmukaisuus: Maaseudun paikallisyhteisöjä palvelevien kestävien energiajärjestelmien tukeminen edistämällä moniäänistä energiasuunnittelua ja yhteisölähtöistä energiantuotantoa. (erityisesti MLI ja MMR)

Feministinen agroekologia ja yhteisömetsät: Metsistä ja pienviljelystä riippuvaisten paikallisyhteisöjen oikeuksien vahvistaminen toimeentulon parantamiseksi ja elonkirjon suojelemiseksi. (erityisesti LBR ja MOZ)

Suomessa toteutettavan viestinnän ja globaalikasvatuksen tavoite on lisätä tietoisuutta ohjelman teemoissa ja vahvistaa aktiivista kansalaisuutta globaalien oikeudenmukaisuuden edistämiseksi.

¹ Tarkoitamme tässä perinneoikeuksilla näiden yhteisöjen elämään perinteisesti kuuluneita, heille myös kansainvälisesti tunnustettuja oikeuksia.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	1
1. Johdanto.....	3
Aikaisemman ohjelmatyön tulokset ja opit	4
2. Tavoitteet	6
Muutosteoria.....	6
Tulostavoitteet ja indikaattorit.....	8
Kontribuutio Suomen kehityspoliittisiin tavoitteisiin ja Agenda 2030:een.....	10
Tulosten kestävyys	11
3. Hankerahoitus	13
Kohderyhmät	13
Läpileikkaavat tavoitteet.....	14
Biokulttuuriset oikeudet	17
Energiaoikeudenmukaisuus	19
Feministinen agroekologia ja yhteisömetsät	22
4. Maantieteelliset kohdealueet	25
5. Viestintä ja globaalikasvatus.....	27
6. Tulosohtaus: suunnittelu, seuranta ja arviointi	29
Ohjelmasuunnittelu.....	29
Hankerahoituksen suunnittelu ja käytännöt.....	29
Seuranta ja arviointi.....	32
Riskienhallinta	33
Henkilöstö, vapaaehtoiset ja verkostot	34
7. Hallinto ja talous.....	37

1. JOHDANTO

Siemenpuu - kansalaisliikkeiden yhteistyösäätiö sr:n (jatkossa Siemenpuu) kehitysyhteistyön ohjelma 2022–2025 on jatkumoa Siemenpuun ulkoministeriön tuella vuonna 2002 varsinaisesti alkaneelle toiminnalle kehittyvien maiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ympäristö- ja kehityshankkeiden rahoittajana ja tukijana sekä kehitysviestijänä Suomessa.

Ohjelmakauden 2022–2025 suunnitelma pohjautuu Siemenpuun perustajajärjestöjen² määrittämään säätiön tarkoitukseen, strategiaan ja viestintästrategiaan 2022–2025 sekä aikaisempien ohjelmakausien tuloksiin ja oppeihin.

Siemenpuun toiminnan periaatteina ovat jo perustamisasiakirjan mukaisesti vahva sitoutuminen kansainvälisten ympäristö- ja ihmisoikeussopimusten toimeenpanon edistämiseen, oikeudenmukaisuuden ja demokratian vahvistamiseen sekä kansalaisyhteiskunnan toiminnan tukemiseen. Tavoitteena on lisätä eri maanosien liikkeiden yhteistyötä ja tasa-arvoista vuorovaikutusta globaalien etelän ja pohjoisen välillä.

Vapaa kansalaistoiminta on yhteiskunnallisen muutoksen avaintekijä kaikissa yhteiskunnissa. Itsenäiset, elinvoimaiset, moniarvoiset ja moniääniset kansalaisyhteiskunnat luovat edellytykset kansalaisten rauhanomaiselle yhteiskunnalliselle osallistumiselle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle³. Siemenpuun ohjelma tukee ekologiseen demokratiaan ja ympäristöoikeudenmukaisuuden edistämiseen sitoutunutta kansalaistoimintaa globaalissa etelässä. Moniäänisen kansalaisyhteiskunnan paikallisen ja globaalien yhteistyön ja verkostoitumisen avulla vahvistetaan ympäristöoikeudenmukaisuutta ajavia liikkeitä, turvataan ympäristöihmisoikeuspuolustajien toiminnan edellytyksiä ja jatkuvuutta sekä jaetaan parhaita käytäntöjä ympäristön suojelemiseksi ja yhteisöjen oikeuksien vahvistamiseksi.

Ohjelmakaudella 2022–2025 jatketaan hankerahoituksessa tuen kohdentamista kehitysmaiden maaseudun köyhimpiin ja syrjäytetyimpiin yhteisöihin, jotta näillä olisi mahdollisuudet kestäväan elämään. Yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteita vahvistetaan lisää: rahoitettavia hankkeita opastetaan yhdenvertaisuuden toteutumisen esteiden identifiointiin sekä gender- ja vammaisinklusion suunnitelmien tekemiseen. Tuella pyritään vahvistamaan yhteisöjä kohtaamaan yhteiskunnalliset ja ympäristölliset haasteet niin, että heidän edellytyksensä jatkaa sekä parantaa elämäänsä ja ympäristönsä tilaa, omilla elinalueillaan omista lähtökohdistaan, olisi mahdollisimman vahva. Erityisesti yhteisöjen kohtaamat ilmastohaasteet ja niiden ilmastokestävyyden vahvistaminen ovat keskeisiä tuen määrittäjiä.

Siemenpuulla on pitkäaikainen kokemus ja hyvät kansainväliset verkostot niin toiminnan teemoista kuin sen kohdemaistakin.

Ulkoministeriön ohjelmatuen lisäksi ohjelmakaudella haetaan aktiivisesti muuta rahoitusta ohjelman vaikuttavuuden kasvattamiseksi. Tavoitteena on kuitenkin vastata rahoitustarpeeseen ja tavoitella myös muuta rahoitusta ohjelmakauden suunniteltuihin toimintoihin. Jos muuta rahoitusta saadaan merkittävästi, ohjelman tulostavoitteet vastaavasti laajentuvat.

² Siemenpuun perustivat 1998 BirdLife Suomi ry, Dodo ry, U-landsföreningen Svalorna rf.- Kehitysmaayhdistys Pääskyt ry, Kepa ry, Liikenneliitto ry, Luonto-Liitto ry, Maailman Luonnon Säätiö - World Wide Fund For Nature, Suomen rahasto, Maan ystävät ry, Natur och Miljö rf, Suomen luonnonsuojeluliitto ry, Suomen Tinku ry, Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry, Tekniikka elämää palvelemaan ry, Uusi Tuuli ry, Vihreä Sivistysliitto ry ja Ympäristö ja Kehitys ry. Myös Liikenneliitto ry allekirjoitti perustamisasiakirjan, mutta sen toiminta loppui pian tämän jälkeen.

³ Kehityspoliittinen kansalaisyhteiskuntalinjaus 2017.

Ympäristöoikeudenmukaisuus

Ympäristöoikeudenmukaisuus tarkoittaa ympäristöasioihin liittyvää tasa-arvoisuutta ja yhtäläisiä oikeuksia. Se edellyttää ympäristöhyötyjen ja -haittojen tasa-arvoista ja kautumista, mahdollisuutta osallistua ympäristön käyttöä koskevaan päätöksentekoon ja eri ihmisten ja yhteisöjen sekä heidän tarpeidensa tunnustamista. Se kiinnittää huomion syrjinnän ja marginalisoinnin muotoihin, joilla luonnonvaroja anastetaan haavoittuvilta ryhmittä ja yhteisöjä altistetaan luonnonvarojen hyödyntämisestä aiheutuville ekologisille haitoille. Globaalissa mittakaavassa etelän marginalisoidut periferiat tuottavat raaka-aineita jo ennestään rikkaammalle pohjoiselle. Samalla pohjoisen aiheuttama ilmastonmuutos tukahduttaa etelän kehitystä ja ihmisoikeuksia.

Oikeudenmukainen siirtymä ekologiseen demokratiaan

Oikeudenmukainen siirtymä viittaa tapaan tehdä ekologisesti tarvittavat muutokset, kuten fossiilisten polttoaineiden käytön lopettaminen siten, että samanaikaisesti tuetaan toimeentuloa ja sosiaalista kestävyyttä. Ekologinen demokratia puolestaan kuvaa toivotun yhteiskunnan piirteitä mukaan lukien ekologisesti kestävät, demokraattiset ja sosiaalisesti tasa-arvoiset yhteisöt ja maailmanjärjestelmä. Oikeudenmukaisen siirtymän tavoitteena oleva ekologinen demokratia tuo ympäristönäkökulman kokonaisvaltaiseen demokratiaan, jossa yhdistyy elämän kaikki osa-alueet: poliittinen, kulttuurinen, taloudellinen, sosiaalinen, sukupuolellinen ja ekologinen.

Ympäristöihmisoikeuspuolustajat

YK:n mukaan⁴ ympäristöihmisoikeuspuolustajat ovat "yksityisiä ihmisiä tai ryhmiä, jotka henkilökohtaisessa tai ammatillisessa roolissaan ja rauhanomaisesti pyrkivät puolustamaan ja edistämään ihmisoikeuksia ympäristöön (sisältäen vesi, ilma, maa, kasvilisuus ja eläimistö) liittyen". Ympäristökysymyksissä toimivat ihmisoikeuspuolustajat kohtaavat yhä enemmän turvallisuusuhkia maailman luonnonvarojen huvetessa ja kamppailun niistä käydessä intensiivisemmäksi. Suomen kehityspolitiikan yhtenä tavoitteena on suojella ympäristöihmisoikeuspuolustajia, osana tavoitetta edistää kansalaisyhteiskunnan ja haavoittuvien ihmisten osallistumista päätöksentekoon. YK:n ihmisoikeusneuvosto on hyväksynyt vuonna 2019 päätöslauselman ympäristöihmisoikeuspuolustajien merkityksestä ja suojelun tarpeesta.⁵ Siemenpuu tukee ympäristöihmisoikeuspuolustajien toimintaa ja tarvittaessa osallistuu heidän suojeleensa.

Aikaisemman ohjelmatyön tulokset ja opit

Ohjelmakaudella 2018–2021 Siemenpuu on tukenut ohjelmassaan yhteensä 88 hanketta (33 ohjelmakauden alussa meneillään ollutta hanketta ja 55 ohjelmakauden aikana tehtyä uutta hankerahoituspäätöstä). Tähän mennessä päättyneiden hankkeiden (63 kpl) tulokset osoittavat ohjelman saavuttaneen ohjelmakaudelle asetetut tulokset.

⁴ <https://www.unep.org/explore-topics/environmental-rights-and-governance/what-we-do/advancing-environmental-rights/who>

⁵ https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/40/11

Vuosina 2018–2021 tavoitettiin yli 100 järjestöä ja yli 1 300 paikallisyhteisöä. Runsaat 20 000 perhettä on saanut vahvistettua maaoikeuksiaan, ja yli 300 kotitaloutta on sähköistetty uusiutuvan energian avulla. Viestinnässä Siemenpuu on tehnyt 2018–2021 yhä enemmän yhteistyötä eri toimijoiden kanssa niin teemoissa, tapahtumien järjestämisessä kuin viestintä- ja globaalikasvatushankkeissakin. Tapahtumaviestinnässä yhteistyökumppaneina olivat mm. Helsingin yliopisto ja Tampereen filmifestivaalit, viestintähankkeissa muun muassa Radio Helsinki (podcastit), Voima-lehti ja Luonnonsuojelija-lehti, sekä globaalikasvatushankkeissa FEE Suomi ja Helinä Rautavaaran museo. Radion, filmifestivaalien ja kouluvierailujen kautta Siemenpuu saavutti aiempaa monipuolisempia ja laajempia yleisöjä.

Siemenpuun yhdessä sisarsäätiöidensä kanssa vuonna 2020 teettämän ohjelmaevaluaation mukaan Abilis, KIOS ja Siemenpuu ”*jatkatavat erottuvan ja merkityksellisen panoksen antamista Suomen kehitys yhteistyöhön. Niiden ohjelmat ovat selvästi linjassa Suomen painopisteiden kanssa. Säätiöiden tuki 'vaikeasti tavoitettaville' syrjäytyneille yhteisöille ja vaikuttamistyö heidän puolestaan, jotta nämä voivat vaatia oikeuksiaan, on erityisen relevantti Agenda 2030:n 'leave no one behind' -tavoitteelle. Paikallisen omistajuuden periaate on keskeistä säätiöiden lähestymistavalle ja se näkyy niiden työtavoissa. Hankkeiden saavutukset osoittavat, kuinka säätiöiden hankkeet auttavat vahvistamaan kansalaisyhteiskuntaa, mutta säätiöillä on myös tarve määritellä lähestymistapansa paremmin ja tarjota parempaa näyttöä näistä saavutuksista. Hankerahoituksen hallinnointi on yleensä ottaen tehokasta ja kumppanit arvostavat suuresti molemmipuolista luottamusta ja joustavuutta suhteissaan säätiöiden kanssa. Kuitenkin, monet kumppanit korostavat lyhytaikaisen rahoitustuen haittapuolia ja ehdottavat, että rahoitustuen pitäisi olla tarkoituksenmukaista erityyppisten hankkeiden ja kumppanien tarpeille. Ne haluaisivat myös säätiöiden lisäävän tuen arvoa esimerkiksi fasilitoimalla vertaisoppimista. Säätiöiden pitäisikin ottaa opiksi evaluaatiosta ja terävöittää niiden fokusta kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen, päivittää ihmisoikeusperustaisuuden lähestymistapansa (HRBA), parantaa saavutusten todennettavuutta, nostaa esiin tuettujen syrjäytyneiden ääniä, sekä selvittää ja vahvistaa ulkoministeriön kanssa, kuinka varmistetaan, että säätiöiden toimintatavat ovat kumppanien tarpeiden kannalta relevantteja.*”

Siemenpuun ohjelmaa on kehitetty aiemmasta opitun perusteella ohjelmakaudelle 2022–2025. Oikeudenmukainen siirtymä ekologiseen demokratiaan muuttuu läpileikkaavaksi teemaksi, muut rahoitusteemat jatkuvat tarkennetuin fokuksin ja hakukierroksin. Tulosohtausjärjestelmää kehitetään erityisesti yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja kumppaneiden oman tulostiedon keruun ja sen käytön vahvistamiseksi. Yhteistä oppimista fasilitoidaan määrätietoisemmin myös kehittämällä arvioinnin tueksi laadullisia indikaattoreita.

Säätiön kehitys yhteistyöohjelman innovatiivisuus perustuu tuettavien kumppaneiden ja etelän hyödynsaajayhteisöjen avainrooliin hankkeiden suunnittelussa. Siemenpuu määrittää strategiansa perusteella teemat, joissa tuettavia hankkeita identifioidaan, mutta etelän kansalaisyhteiskunnan toimijat muotoilevat itsenäisesti hankesuunnitelmansa. Niitä puolestaan hyödynnetään tulevia hakuprosesseja suunniteltaessa, jotta etelän toimijoiden tarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan aiempaa paremmin. Tuettavista hankkeista välittyvistä etelän yhteisöjen kestävästä elämänperinnöistä johdetaan lisäksi aineksia kestävä siirtymän edistämiseen Suomessa. Siemenpuun ohjelman vastavuoroisuus mahdollistaakin ennakkoluulottomia oppimisprosesseja ympäristö- ja ilmasto-oikeudenmukaisuuden edistämiseksi.

Siemenpuun aiempi ohjelmatyö on osoittanut paikallisen yrittäjyyden tukevan elonkirjon suojelua, ilmastokestävyyttä sekä paikallisyhteisöjen oikeuksia luonnonvaroihin ja maanhallintaan. Tuetuissa hankkeissa on kehitetty maaseudun paikallisyhteisöjen kestävä toimeentuloa muun muassa monipuolistamalla pienmetsätuotteiden arvo- ja markkinointiketjuja ja ruoantuotantoa, sekä tukemalla yhteisöjen järjestäytymistä säästö- ja pienlainaryhmiin ja osuuskunniksi. Jotkut tuetut yhteisöt ovat luoneet yhteyksiä kansainvälisille markkinoille asti Reilun kaupan järjestelmän kautta. Energiaoikeudenmukaisuusteemalla on EKOenergia-ympäristömerkin ilmastorahaston kautta saatavan rahoituksen myötä epäsuora yhteys myös sähköntuottajayrityksiin, koska ne tulouttavat osuuden sertifioitun sähkön myynnistä ilmastorahastoon. Uusia, Siemenpuun ja sen tukemien etelän toimijoiden näkökulmasta soveltuvia yritys yhteistyön mahdollisuuksia kartoitetaan tulevalla ohjelmakaudella.

2. TAVOITTEET

Muutosteoria

Siemenpuun ohjelman yleisenä **kehitystavoitteena** on maailma, jossa *elonkirjon köyhtyminen ja ilmastomuutos on pysäytetty kestäväälle tasolle, samalla kun kaikkien hyvä elämä on mahdollistettu ekosiaalisesti kestäville elämänmuodoilla ja tavoilla tulla toimeen.*

Tästä ollaan vielä kaukana. Tieto ilmastokriisistä⁶ ja elonkirjon eli luonnon monimuotoisuuden hupe-
nemisesta⁷, ja niiden vaikutuksista muun muassa ihmisen terveydelle⁸, ei ole johtanut riittäviin toimiin. Ympäristökysymyksissä toimivat ihmisoikeuspuolustajat kohtaavat yhä enemmän turvallisuusuhkia maailman luonnonvarojen huetessa ja kamppailun niistä käydessä yhä intensiivisemmäksi⁹. Kestävän kehityksen tavoitteiden edistymisen gender-analyysi¹⁰ osoittaa tasa-arvotavoitteiden toteutumisen hitauden.

Hyvä elämä, buen vivir

Siemenpuun ohjelman kehitystavoitteeseen nostaman “hyvän elämän” innoituksena on *buen vivir* ja rinnakkaiselo sekä erilaisten ihmisten keskuudessa että ihmisten ja ei-inhimillisen luonnon välillä. Buen vivir ilmaisee syvällisempää maailmankatsomusta suhtautumisessa tietoon sekä tunnesidoksiin ja henkisytyteen osana elämää. Buen vivir huomioi kokonaisvaltaisesti olemassaolon eri ulottuvuudet keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tällaisena se poikkeaa perustavanlaatuisesti ihmisen ja luonnon kahtiajakoon perustuvasta ajattelusta. Buen vivir on jatkuvasti muotoutuva, holistisuutta korostava käsite, ja väistämättä moniarvoista saaden erilaisia merkityksiä eri yhteyksissä eri puolilla maailmaa. Monissa globaalin etelän konteksteissa hyvän elämän ehtoina korostuu alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuden ja paikallisyhteisöjen maa- ja metsäoikeuksien vahvistaminen, pohjoisessa taas ylikulutuksesta irtautuminen ja kestävä hyvinvointi.

Tavoitteeseen pääsemiseksi tarvitaan laaja-alaisia järjestelmätason yhteiskunnallisia muutoksia, joilla päästään irti jatkuvaan kasvuun perustuvasta taloudesta ja taloudellis-teknisestä luontokäsityksestä. On puututtava kestäättömiin kulutuskäytäntöihin ja edistettävä kestävää väestökehitystä. Vapaa kansalaistoiminta on yhteiskunnallisen muutoksen avaintekijä kaikissa yhteiskunnissa ja sen toimintamahdollisuudet on turvattava. Kansainvälisten ympäristö- ja ihmisoikeussopimusten toimeenpanoa on edistettävä rintarinnan ympäristöoikeudenmukaisuuden periaatteiden mukaisesti. Tämän ovat vahvistaneet myös lukuisat viimeaikaiset selvitykset, joissa on tunnustettu alkuperäiskansojen alueiden hallintaoikeuksien tunnustaminen ja rekisteröinti kustannustehokkaimpana tapana vähentää trooppisten metsien tuhoutumista ja niiden monimuotoisuuden säilyttämistä sekä näin osaltaan torjua ilmastomuutosta.

⁶ Esim. Hallitustenvälisen ilmastomuutospaneeli IPCC:n yhteenveto päättäjille vuonna 2018

<https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/>

⁷ Global Biodiversity Outlook 5. CBD 2020.

⁸ Tietoa tästä on tuotettu mm. biodiversiteettisopimuksen piirissä: <https://www.cbd.int/health/>, Suomalaiset lääkärijärjestöt julkistivat tammikuussa 2021 ilmastohätätilan: <https://lsv.fi/toiminta/ymparisto-ja-ilmasto/laakarijarjestojen-ilmastohatatiljan-julistus/>

⁹ Global Witnessin viimeisin vuosittainen raportti (Defending tomorrow, 2020) listaa ennätysmäärän, 212 ympäristön-suojelijoiden surmaa vuonna 2019.

¹⁰ The Gender snapshot 2020. UN Women & UN DESA.

Siemenpuu tukee globaalin etelän kansalaisliikkeiden toimintaa näiden kestävien elämäntapojen, ympäristöoikeudenmukaisuuden ja paikallisyhteisöjen oikeuksien puolesta. Siemenpuu kanavoi tälle työlle rahoitusta ja muuta tukea. Tuen kohteena ovat ympäristöoikeudenmukaisuutta, ekologista demokratiaa ja ihmisoikeuksia ajavat kansalaisliikkeet ja yhteisötason toimintaryhmät. Teemme viestintää ja vaikuttamistyötä erityisesti Suomessa liikkeiden visioiden toteuttamiseksi.

Näihin periaatteisiin perustuen ohjelman 2022–2025 tavoitteleva **vaikutus** on *parantaa ohjelman kohdealueilla tavoittamien ihmisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää kestäviä elinehtoja ja toimeentulon keinoja sekä osallistua ympäristönsä tilaan vaikuttavaan päätöksentekoon.*

Ohjelman tavoitellut **tulokset** kontribuoivat tämän kehityksen toteutumiseen. Tulokset vahvistavat kaikki toisiaan, mutta keskeisimpiä tuloksia ovat ohjelman neljässä ympäristöteemassa voimaantuneet ja vahvistuneet paikallisyhteisöt ja kansalaisliikkeet. Suomalaisina toimijoina vastuullamme on toimia myös Suomen globaalin vastuunkannon vahvistamisessa. Jotta tarvittavat muutokset eriarvoisuuden poistamiseksi ja kestävä kehityksen edistämiseksi toteutuisivat, myös Suomen on muututtava.

Tulokset

- Yhteisöjen ilmastokestävyys on vahvistunut ja ne ovat hyötäneet uusista (maan/metsän/siementen) käyttö- tai hallintaoikeuksista; ovat saaneet uusia puhdaita energiapalveluita ja vähentäneet fossiilisten polttoaineiden ja polttopuun käyttöä (kodeissaan, työpajoissa, julkisissa tiloissa ja alueilla, kouluissa, terveysasemilla, viljelmillä jne); ovat hyötäneet uusista kestävä käytön suunnitelmista ja biokulttuurisista yhteisöpöytäkirjoista; ja ovat hyötäneet uusista agroekologisen viljelyn ja luonnontuotteiden jalostamisen tietotaidosta sekä uusista tuotantovälineistä.
- Kansalaisliikkeet ja niiden yhteistyö ja verkostoituminen on vahvistunut paikallisesti ja globaalisti ympäristöoikeudenmukaisuuden edistämiseksi.
- Vastuunkantajat toimivat ympäristöoikeudenmukaisuuden toteutumiseksi, sekä ympäristöoikeudenmukaisuuden aloitteet yhteisöjen ympäristöoikeuksien, maa-oikeuksien, metsäpolitiikan, ruokasuvereniteetin ja energiapolitiikan kysymyksissä ovat edenneet.
- Yhteisöpohjaisen kestävä käytön ja suojelun piiriin on saatu uusia metsäisiä alueita, ja paikallisyhteisöt ovat pystyneet puolustamaan yhteisöllisen kestävä käytön ja suojelun piiriin saatuja alueitaan.
- Suomalaiset ovat vahvistaneet toimiaan globaalin oikeudenmukaisuuden edistämiseksi.

Tulosten syntymiseen myötävaikuttavat tavoitellut **tuotokset** syntyvät Siemenpuun rahoittamien kehittyvien maiden kansalaisjärjestöjen suunnittelemien ja toteuttamien hankkeiden toiminnoista.

Sekä tulokset että tuotokset ovat hankkeiden toteuttajien omia. Siemenpuu myötävaikuttaa niiden toteutumiseen tukemalla hankkeita rahallisesti, sekä edistämällä verkostoitumista, yhteistä tiedonvaihtoa ja oppimista. Siemenpuu siis ohjaa rahoittamiaankin hanketoteuttajia kontribuoimaan säätiön ohjelman tulostavoitteisiin asettamalla temaattiset ja yleiset kriteerit rahoittamilleen hankkeille ja hanketoteuttajille, tukemalla hanketoteuttajia tiedollisesti ja tukemalla niiden kapasiteetin kasvua mm. verkostoitumista edistämällä. Kontribuution tarkempi sisältö ja laajuus riippuvat tuettaviksi valittavien hankkeiden luonteesta. Tätä Siemenpuun ja sen tukemien hankkeiden välistä roolia havainnollistaa oheisessa muutosteoriakuviossa alimman tason 'KEINOT Siemenpuu' yhteys tuotoksiin.

Muutosteoriaan sisältyy joukko **oletuksia**:

Tuloksista vaikutukseen:

- Valtio, viranomaiset ja kohdealueiden muut toimijat pyrkivät riittävällä yksimielisyydellä samoihin köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentäviin tavoitteisiin.
- Luonnonkatastrofit ja ihmisten konfliktien aiheuttamat kriisit eivät syö resursseja ja estä paikallisyhteisöjen vahvistumista.
- Lisääntynyt kansalaisyhteiskunnan vapaus ja osallistuminen edistävät demokraattista hallintoa ja vastuullisuutta, mikä parantaa hallinnon toimivuutta ja yhteiskunnan demokraattisuutta.

Tuotoksista tuloksiin:

- Ohjelmaan osallistuvat paikallisyhteisöt sitoutuvat riittävässä määrin yhdessä asetettuihin tavoitteisiin.
- Muut alueelliset kehitystoimijat toimivat samansuuntaisesti.

Keinoista tuotoksiin:

- Siemenpuu pystyy identifioimaan tavoitteisiin sitoutuneet ja toimeenpanoon kykenevät järjestöt ja hankkeet.
- Siemenpuu onnistuu varmistamaan toiminnalle riittävät resurssit.
- Siemenpuulla on toimivat verkostot ohjelmansa teemoissa Suomessa ja kansainvälisesti.

Tulostavoitteet ja indikaattorit

Ohjelmalle on asetettu tulostavoitteet ja indikaattorit kaikille tulosketjun tasoille (vaikutus, tulos ja tuotos). Ne on koottu erilliseen tuloskehikkoon.

Tuloskehikko on tehty seuraavien periaatteiden ja valintojen perusteella:

Tuloskehikko ei sisällä lähtötasoja, sillä niitä ei ole mahdollista määrittää riittävällä tarkkuudella, koska ohjelma perustuu hakemusten kautta ohjelman toteutuksen aikana rahoitettaviin hankkeisiin. Indikaattorit on valittu niin, että kaikissa indikaattoreissa kyseessä ovat lisäiset tavoitetasot.

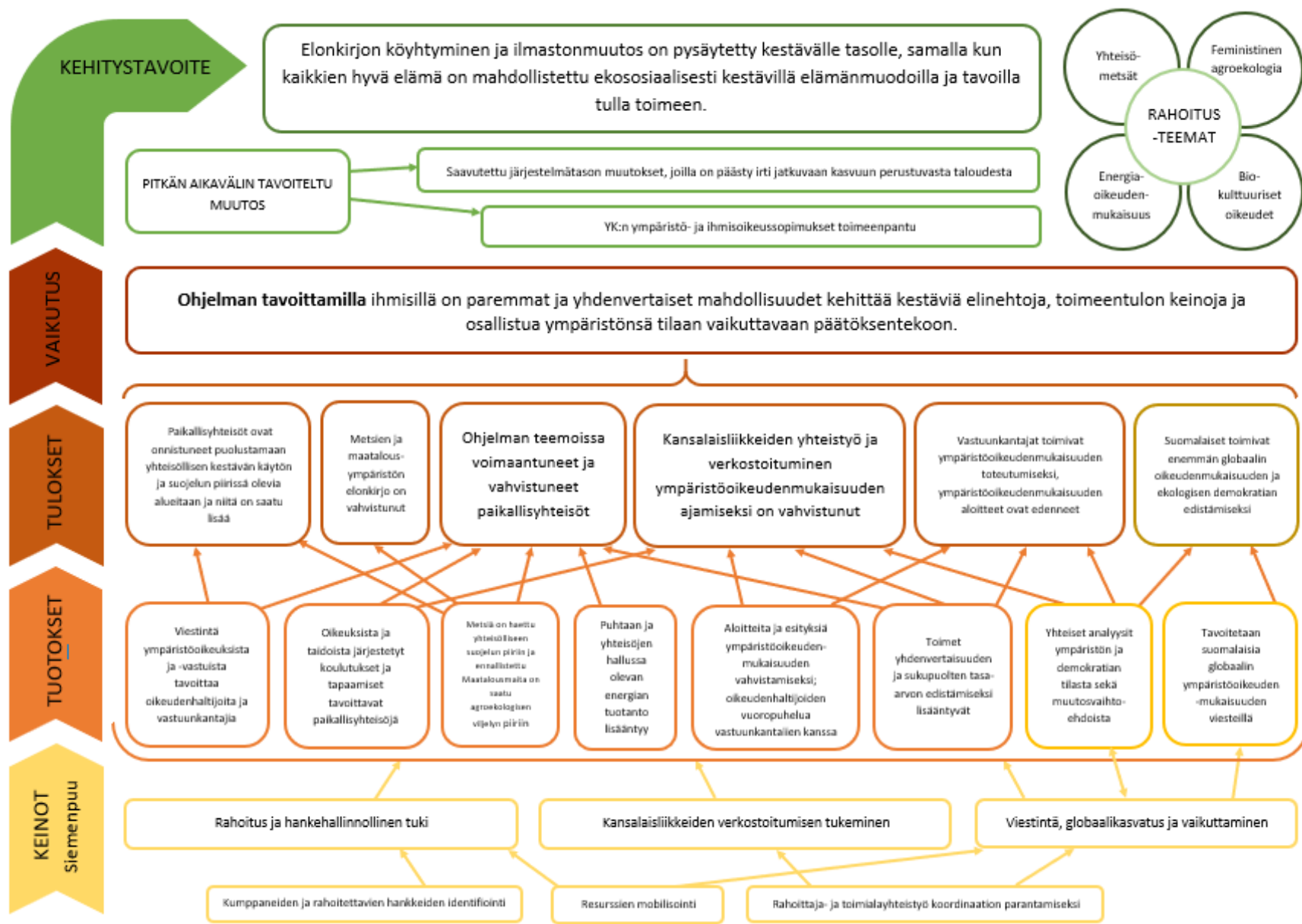
Myös tavoitetaso on suuressa osassa indikaattoreita vain suuntaa antava - esimerkiksi uusien suojelualueiden hehtaarimäärän suhteen. Rahoitettavia hankkeita ei vielä tiedetä, eikä hankkeita valita rahoitettavaksi hehtaarimääriä tai mitään muutakaan yksittäistä indikaattoria maksimoiden, vaan hankkeen kokonaisvaikutusta arvioiden.

Lyhyissä hankkeissa edetään kohti tulosten (outcome) saavuttamista, mutta on todennäköistä, ettei niitä tällä ohjelmakaudella vielä saavuteta.

Yhteiskunnalliset muutokset ovat kompleksisia ja pitkiä prosesseja; niihin vaikuttavat useat tahot ja tekijät (puolesta ja vastaan). Esimerkiksi paikallinen järjestö on voinut toimia yhdessä muiden toimijoiden kanssa jonkin metsäalueen suojelemiseksi useita vuosia, ja useiden rahoittajien hankkeiden ajan, ennen kuin metsä saadaan suojeltua. Ohjelmakauteen rajoittuva tuloskehikko ei välttämättä kuvaa riittävästi tätä monimutkaisuutta.

Siemenpuun hankerahoituksen rakenteesta johtuen tuloskehikossa ei ole vuosittaisia tavoitteita. Rahoitettujen hankkeiden tulokset raportoidaan, kun hankkeen loppuraportti on hyväksytty Siemenpuussa. Koska pääosa hankkeista on useampivuotisia, on odotettavissa, että esimerkiksi vuoden 2023 tulosraportissa on vain muutaman hankkeen tiedot. Vuoden 2022 tulosraportointi perustuu vuoden alussa meillä olevien edellisellä ohjelmakaudella alkaneiden hankkeiden ja näiden vuonna 2022 loppuraporttien hyväksynnän yhteydessä todennettuihin tuloksiin. Nämä hankkeet on huomioitu tuloskehikossa, mutta niissä on osin seurattu eri tulosindikaattoreita.

Seuraavassa Siemenpuun muutosteoria kuvana.

Kontribuutio Suomen kehityspoliittisiin tavoitteisiin ja Agenda 2030:een

Koko Siemenpuun ohjelma tukee ja täydentää hyvin Suomen kehityspoliittikan toteutumista ja sen painopistealueita. Suomen kehityspoliittikan painopisteistä Siemenpuun toiminta kohdistuu erityisesti painopisteeseen ”Ilmastonmuutos ja luonnonvarat”. Myös painopiste ” Koulutus ja rauhanomaiset demokraattiset yhteiskunnat” on keskeinen Siemenpuun toiminnassa. Siemenpuun tasa-arvotavoite on linjassa ” Naisten ja tyttöjen oikeudet” -painopisteen kanssa, vaikkakaan Suomen erityishuomiossa olevat seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvät tavoitteet eivät ole mukana Siemenpuun toiminnassa.

Siemenpuun tulostavoitteet kontribuovat Suomen kehityspoliittikan tavoitteisiin. Tulos- ja tuotostasolla Suomen asettamat tulostavoitteet ja indikaattorit¹¹ eivät tosin ole suoraan sovellettavissa Siemenpuun ohjelmassa. Siemenpuun tuloskehikossa on indikaattorikohtaisesti tuotu esiin ne Suomen aggregaatti-indikaattorit, joihin Siemenpuun keräämää tulosdataa voidaan syöttää. Useimpien Siemenpuun indikaattoreiden kohdalla vain osa tuloksesta on käytettävissä aggregaatti-indikaattoriin; indikaattorit eivät siis ole suoraan verrannollisia.

Siemenpuun kontribuointi kehityspoliittisten painopisteiden tulos- ja tuotostavoitteisiin

Naisten ja tyttöjen oikeudet (Painopiste 1)

- naisten ja tyttöjen oikeus päätöksentekoon (tulos 2 ja sen tuotos 2.3.)
- vammaisten ihmisten oikeus syrjimättömyyteen (tulos 3 ja sen tuotos 3.2.)

Kestävät taloudet ja ihmisarvoinen työ (Painopiste 2)

- kaikille ihmisille on tarjolla ihmisarvoista työtä, elinkeinoja ja toimeentuloa (tulos 1 ja sen tuotokset 1.1. ja 1.2.)
- yksityissektori tukee kestävästä kehitystä (tulos 2) ja kehittyvien maiden hallitukset edistävät vastuullista yritystoimintaa (tulos 3)

Koulutus ja rauhanomaiset demokraattiset yhteiskunnat (Painopiste 3)

- julkisen sektorin läpinäkyvyys ja tilivelvollisuus (tulos 2 ja sen tuotos 2.1.)
- rauhanomaiset ja oikeudenmukaiset yhteiskunnat edustavat kaikkien ääniä (tulos 3)
- kansalaisyhteiskunnan ja haavoittuvien ryhmien toimintaympäristö ja kapasiteetti (tulos 4 ja sen tuotokset 4.1.-4.4.)

Ilmastonmuutos ja luonnonvarat (Painopiste 4)

- kaikki hyötyvät puhtaasta ympäristöstä, ekosysteemeistä, luonnonsuojelusta ja kestävästä luonnonvarojen käytöstä (tulos 1 ja sen tuotokset 1.1., 1.2. ja 1.3.)
- kaikilla on pääsy puhtaan ja kestävästä energian pariin (tulos 2 ja sen tuotokset 2.1. ja 2.3.)
- ilmastohaavoittuvuus on vähentynyt ja resilienssi vahvistunut (tulos 3 ja sen tuotos 3.3.)
- kaikilla on mahdollisuus tuottaa tai hankkia terveellistä ruokaa (tulos 4 ja sen tuotokset 4.1.-4.4.)

¹¹ <https://um.fi/documents/35732/0/theories-of-change-and-aggregate-indicators-for-finlands-development-policy-2020.pdf/7bc4d7f2-ffc8-5f4d-8382-43193fd887e8?t=1619609986346>.

Siemenpuun tavoitteet ja käytännöt tukevat vahvasti useita Agenda 2030 kestävän kehityksen tavoitteita, jotka muodostavat laajan toisiinsa liittyvän kokonaisuuden. Kestävän kehityksen tavoitteiden toteutuminen vaatii YK:n biodiversiteetti- ja ilmastosopimusten sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa. Siemenpuun toiminta tukee erityisesti näiden sopimusten sekä kestävän kehityksen tavoitteiden 1, 2, 5, 7, 10, 12, 13, 15, 16 ja 17 ja niiden useiden eri alatavoitteiden toteutumista.

Kussakin hankerahoituksen teemassa näiden tavoitteiden painotus on hieman erilaista, mutta kaikissa on lähtökohtana tavoitteet: 1. Köyhyyden poistaminen sen kaikissa muodoissa kaikkialta (erityisesti alatavoite 1.4), 5. Sukupuolten välisen tasa-arvoisuuden saavuttaminen sekä naisten ja tyttöjen oikeuksien vahvistaminen (erityisesti 5.5), 10. Eriarvoisuuden vähentäminen maiden sisällä ja niiden välillä (10.2), 13. Toimiminen kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutusta vastaan (13.3), 15. Maaekosysteemien suojeleminen ja ennalleen palauttaminen ja niiden kestävän käytön edistäminen (15.1) sekä 17. Kestävän kehityksen toimeenpanon ja globaalien kumppanuuksien tukeminen (17.3).

Agenda 2030:n tavoite 2 eli Nälän poistaminen, ruokaturvan saavuttaminen, ravitsemuksen parantaminen ja kestävän maatalouden edistäminen (ja sen alatavoite 2.4) on erityisesti keskiössä Feministisen agroekologian kokonaisuudessa, mutta liittyy myös muihin teemakokonaisuuksiin. Tavoite 7 eli Edullinen, luotettava, kestävä ja uudenaikainen energia kaikille (alatavoitteet 7.1 ja 7.2) on keskeinen energiaoikeudenmukaisuuden kokonaisuudessa. Siemenpuun viestintä liittyy tavoitteisiin 4.7 (jokaisella kansalaisella tulisi olla kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot) ja 12.8 (kestävästä kehityksestä ja luontoa suosivista elämäntavoista ollaan tietoisia kaikkialla).

Tulosten kestävyys

Ohjelman tavoitellut tulokset muodostavat toisiaan vahvistavan kokonaisuuden, mikä lisää tulosten kestävyttä. Tavoitteena on, että rahoitettavissa hankkeissa tarkastellaan toiminnan mahdollisuuksia ja esteitä laaja-alaisesti. Hankkeet valitaan monipuolisen tarkastelun ja arvioinnin perusteella, millä pyritään takaamaan hyvät lähtökohdat rahoitetun toiminnan vaikuttavuudelle ja tulosten kestävyydelle.

Kestävyttä vahvistetaan myös sitoutumisella pitkäaikaiseen yhteistyöhön ja toteutuneiden hankkeiden tulosten perusteella arvioidaan tapauskohtaisesti mahdollisuutta kutsua jatkohakemus. Ruohonjuuritason kansanliikkeiden valtaistaminen ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin vaikuttaminen ovat monisyisiä ja pitkäjäsenisiä prosesseja.

Muutosteorian oletukset ja riskimatriisissa identifioidut riskit kuvaavat myös tavoitellulle kestävyydelle kohdistuvia haasteita. Ulkoisista tekijöistä merkittävänä uhkana kestävyydelle voi pitää vaikeasti ennakoitavaa poliittista epävakautta useilla toiminta-alueilla. Sitä tärkeämpää on vahvistaa paikallisia toimijoita ja edesauttaa laajemmin paikallisen osallistumisen muotojen kehittämistä, läpinäkyvyyden lisäämistä ja korruption vähentämistä.

Hankkeiden rahoitustoiminnan tulosten ylläpitoa ja kestävyttä vahvistaa hankkeiden vahva paikallinen omistajuus ja hankekumppaneiden sitoutuneisuus tavoitteisiin. Tuettavien hankkeiden valintaprosessi ja siinä käytettävät hanketuen kriteerit on laadittu vahvistamaan näitä ominaisuuksia.

Siemenpuu toimii globaalien etelän kansalaisjärjestöjen omien, paikallisesti suunnitteleminen ja toteuttaminen aloitteiden rahoittajana. Hankkeiden valintaprosessissa varmistetaan hakijatahon riittävä substanssi- ja hankehallinnollinen osaaminen. Samoin varmistetaan, että hankealoitteet ovat syntyneet riittävän laajaperustaisten, läpinäkyvien ja hyödynsaajien omista lähtökohdista kumpuavien osallistavien prosessien tuloksena. Hyödynsaajien omistajuuden kantavuutta myös varsinaiseen hanketoteutukseen ja sen ohjaukseen varmistetaan hankeseurannassa ja -arvioinnissa. Useimmiten hankekumppanit ovat läsnä hankkeiden kohdeyhteisöissä myös hankkeiden päättymisen jälkeen, ja osa hanketoteuttajista on itse hankkeen kohteena olevien yhteisöjen jäseniä.

Ohjelman muutosteoria ja asetetut tulostavoitteet ovat Siemenpuun laatimia, mutta suunnittelun taustalla on pitkäaikainen kokemus ja yhteistyö globaalien etelän ympäristöoikeudenmukaisuutta ajavien

kansalaisliikkeiden kanssa. Hankekumppanien sitoutuneisuus yhteisiin tavoitteisiin selvitetään hakemusten arviointiprosessissa. Siemenpuun laaja kokemus globaalien etelän kansalaisyhteiskunnista ja maakonteksteista mahdollistaa hakemusten kattavan arvioinnin.

Myös hanketoiminnan koordinointi ja täydentävyys vahvistavat tuloksia. Siemenpuu on hyvin verkostoitunut sekä teemallisesti että alueellisesti samat tavoitteet jakavien toimijoiden kanssa. Hankkeiden suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat paikalliset hankekumppanit tuntevat toimintaympäristönsä.

Monet Siemenpuun tukemien hankkeiden osa-alueet edustavat toimintaa, jota kansalaisyhteiskunta Suomessakin toteuttaa julkisen tuen avulla. Esimerkiksi viestintä, koulutus ja vaikuttamistyö ovat tällaisia elementtejä. Hanketuella pyritään kuitenkin edistämään myös taloudellista kestävyyttä hyödynsaajien taloudellisen toimintakykyisyyden ja toimintamahdollisuuksien näkökulmasta. Alkuperäiskansojen ja perinteisten yhteisöjen biokulttuuristen oikeuksien vahvistaminen turvaa yhteisöjen mahdollisuuksia tulla toimeen paikallisten luonnonvarojen avulla. Osana yhteisöpohjaisen metsiensuojelun ja kestäväen käytön edistämistä tuetaan pienmetsätuotteiden kirjon, arvoketjujen ja markkinoinnin kehittämistä yhteisöjen toimeentulon vahvistamiseksi. Tuki agroekologiselle viljelylle parantaa hyödynsaajien omaehtoista ruoantuotantoa, ravitsemusta ja pääsyä markkinoille. Maaseudun yhteisöjen sähköistämisen uusiutuvan energian ratkaisujen avulla puolestaan mahdollistaa sähkön hyödyntämisen elinkeinotoiminnassa.

Siemenpuun viestintätöiden tulosten kestävyys liittyy läheisesti muuhun ohjelmatyöhön. Haasteena on se, että nykyisen mediaympäristön (mm. sosiaalisen median merkityksen nousu) vuoksi viestintää on pidettävä yllä jatkuvasti, mutta toisaalta viestinnän olisi oltava Siemenpuun arvojen ja periaatteiden mukaista. Viestinnässä vältetään maksullista sosiaalisen median näkyvyyttä, mutta toisaalta laaja yhteistyöverkosto viestinnän ja sen hankkeiden toteutuksessa lisää osaltaan kestävyyttä. Monet aiempien viestintähankkeiden tuotoksina syntyneet julkaisut ovat saaneet uusia lukijoita ja viittauksia vielä vuosien jälkeen ilman Siemenpuun erityisiä toimia. Tämä on osoitus niiden kestävydestä ja siitä, että Siemenpuun viestintä on onnistunut tärkeiden aiheiden esiin nostamisessa.

3. HANKERAHOITUS

Ohjelman hankerahoituksen neljä teemaa ovat biokulttuuriset oikeudet, energiaoikeudenmukaisuus, feministinen agroekologia ja yhteisömetsät. Hallinnollisesti hankerahoituksen neljä teemaa on jaettu kolmeksi rahoituskokonaisuudeksi. Nämä kokonaisuudet toimivat Siemenpuun oman suunnittelun välineinä sekä vapaaehtoistyön ja tiedon vaihdon organisoinnissa. Useissa rahoitettavissa hankkeissa edistetään useamman kokonaisuuden tavoitteita, vaikkakin hallinnollisesti ovat yhden rahoituskokonaisuuden alla.

Siemenpuulla on pitkäaikainen kokemus ja hyvät kansainväliset verkostot näissä teemoissa. Lisäksi Siemenpuun hankerahoitusta ohjaa viisi läpileikkaavaa tavoitetta, jotka on esitelty alempana. Nämä tavoitteet sisältävät myös Suomen kehityspoliittisen 'do no harm' tavoitteen sisällön avattuna Siemenpuun toimintaympäristöön. Suomen kehitysyhteistyön läpileikkaavien tavoitteiden toimeenpano on esitelty kootusti erillisessä dokumentissa.

Ohjelmassa rahoitetaan vähintään 40 uutta globaalien etelän kansalaisyhteiskunnan hanketta. Lisäksi ohjelmakauden alussa on meneillään kymmenisen hanketta, jotka ovat alkaneet edellisellä ohjelmakaudella.

Kaikkiin teemoihin haetaan ohjelmatusen lisäksi muuta rahoitusta. Avoimia ja alustavasti suunnitteilla olevia rahoitushakemuksia ja -yhteistyötä ei ole otettu varsinaisesti mukaan suunnitelmaan niiden epävarmuuden takia. Jos muuta rahoitusta saadaan merkittävästi lisää, teemakokonaisuuksien hankemäärä ja vaikuttavuus kasvavat vastaavasti. Tiedossa on, että EKOenergia-verkosto jatkaa Siemenpuun rahoittamista energiaoikeudenmukaisuus-teemassa; tämä yhteistyö näkyy myös suunnitelmassa ja talousarviossa.

Näiden teemojen lisäksi hankerahoituksesta on varattu ohjelmakauden kahtena viimeisenä vuonna varoja verkostoitumista ja kansalaisliikkeiden yhteistyötä tukeviin hankkeisiin. Nämä hankkeet voivat olla teemakokonaisuuksien ulkopuolella, yhdistäen niiden lähestymistapoja, tai kehittämällä läpileikkaavien tavoitteiden toimeenpanoa hankkeissa. Varauksesta voidaan myös tukea Siemenpuun ohjelmaa kokonaisvaltaisemmin hyödyttävää selvitystyötä ja ympäristöinnovaatioiden suunnittelua sekä testaamista. Etelän kansalaisyhteiskunnan toimijoiden näkökulmien ja tarpeiden tulee olla näidenkin tuettavien aloitteiden perustana.

Hankerahoituksen viestinnän hankkeet ovat kehitysviestintä ja globaalikasvatushankkeita. Niitä kuvataan myöhempänä sekä erillisessä viestintäsuunnitelmassa, jossa on eritelty myös viestinnän kohderyhmiä. Hankerahoituksen teemakokonaisuudet ja läpileikkaavat teemat ohjaavat myös viestintää.

Kohderyhmät

Tuettavien hankkeiden kohderyhmät ovat **pääosin kehittyvien maiden haavoittuvimmassa asemassa olevia maaseutuyhteisöjä**. Tärkeimpinä hyödynsaajina on yhteisöjä, jotka ovat suoraan riippuvaisia elinympäristöstään toimeentulonsa lähteinä ja elämänmuotonsa takaajina. Erityisiä kohderyhmiä ovat alkuperäiskansojen ja muiden metsäyhteisöjen edustajat. Kaikissa Siemenpuun tukemissa hankkeissa kiinnitetään erityistä huomiota naisiin ja vammaisiin niin hyödynsaajina kuin aktiivisina toimijoinakin.

Monien näiden ryhmien asema ja elinehdot ovat uhattuna ulkoisten poliittisten ja taloudellisten intressien sekä ympäristön- ja ilmastonmuutoksen vuoksi. Ilmastonmuutoksen myötä mm. pidentyneet kuivuusjaksot ja aavikoituminen, tavanomaisesta poikkeavat sademäärät, lisääntyvät metsä- ja turvepalot ja nousevan merenpinnan aiheuttamat tulvariskit sekä rannikkomaiden suolaantuminen ovat pakottaneet yhteisöjä kartoittamaan vaihtoehtoisia ja täydentäviä toimeentulon lähteitä. Siemenpuun toiminnassa keskeistä on vahvistaa paikallisten ihmisten valmiutta ja kykyä kohdata näitä ulkopuolisia paineita ja osallistua elämäänsä liittyviin demokraattisiin prosesseihin.

Hyödynsaajiin kuuluu myös laaja kirjo **kansalaisyhteiskunnan liikkeitä, järjestöjä ja yhdistyksiä**, joiden verkottumista ja muita yhteistyön edellytyksiä vahvistetaan sekä toimintamaiden sisällä että niiden välillä. Kansainvälisen ympäristöoikeudenmukaisuusliikkeen yhteydenpitoa vahvistetaan tiedotuksen avulla sekä globaalissa etelässä että pohjoisessa.

Läpileikkaavat tavoitteet

Elonkirjon vahvistaminen

Elonkirjon eli luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen on koko hankerahoituksen lähtökohta ja sitä edistetään käytännössä kaikissa tuetuissa hankkeissa. Siemenpuu jakaa kehityspoliittisen toimikunnan näkemyksen siitä, että luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen tulee tapahtua käsi kädessä ilmastomuutoksen torjunnan kanssa. Elonkirjon suojelu edesauttaa myös ruokaturvan saavuttamista ja köyhyyden vähentämistä.¹²

Siemenpuun tarkastelussa keskeistä on pyrkimys maapallon elämän monimuotoisuuden vahvistamiseen sen kokonaisvaltaisesta biokulttuurisesta näkökulmasta.

Elonkirjon vahvistamista tuetaan hankkeissa, joissa muiden muassa

- edistetään maan, veden ja metsän käyttöä siten, että ihmiset pystyvät elämään heikentämättä maapallon elämän monimuotoisuutta.
- vahvistetaan yhteisöjen oikeuksia elää alueensa monimuotoisuuden uusiutumiseen pohjautuvaa ja siihen sopeutunutta elämää.
- edistetään paikallisyhteisöjen osallisuutta elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon.
- vahvistetaan heidän oikeutensa perinteisesti käyttämiensä maa-alueiden hallintaan ja niiden hallinnan kestäviin järjestelmiin.
- luodaan kannustimia monimuotoisuuden vahvistamiselle osana kestävän toimeentulon ja talouden rakenteita.
- vahvistetaan yhteisöjen ja kansalaisyhteiskunnan edellytyksiä edistää ja valvoa tunnustettujen ja laillisten oikeuksiensa toteutumista.

Ympäristön menestyksekkäs suojelu edellyttää siis paikallisyhteisöjen omistajuutta sen prosesseihin ja hallinnan rakenteisiin sekä suojelun hyötyjen ja mahdollisten haittojen tasapuolista ja oikeudenmukaista jakoa. Paitsi paikallisyhteisöjen omat lähtökohdat ja tarpeet, hanketuen perustan muodostavat myös kansainvälisten sopimusten, kuten biodiversiteettisopimuksen ja sen täydentävien pöytäkirjojen ohjaavat periaatteet. Sopimuksessa on myös erityisiä velvoitteita alkuperäiskansa- ja paikallisyhteisöjen oikeuksien turvaamiseksi¹³. Siemenpuu tukee yhteisöjä niiden vaikuttamistyössä näiden oikeuksien toimeenpanon edistämiseksi.

Ilmastokestävyys ja vähäpäästöinen kehitys

Siemenpuu arvioi sekä oman toimintansa että tukemiensa hankkeiden ilmatoriskit ja -vaikutukset. Ohjelma- tai hanketason riskien välttämiseksi ja vaikutusten vähentämiseksi laaditaan tarvittaessa näihin arvioihin pohjautuvat suunnitelmat. Siemenpuu edellyttää rahoittamisessaan hankkeissa, että hanketoiteuttajat arvioivat sitä, kuinka ilmatoriskit ja ilmastomuutoksen vaikutukset on otettu hankkeen tulosten kestävyuden kannalta huomioon hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa. Keskeiset kysymykset ovat: miten ilmastomuutoksen odotetaan vaikuttavan hyödynsaajien sosiaaliseen ja taloudelliseen asemaan, elinkeinoihin, turvallisuuteen ja vaikutusmahdollisuuksiin tulevaisuudessa?

¹² <https://valtioneuvosto.fi/-/kehityspoliittinen-toimikunta-luonnon-monimuotoisuus-turvattava-myos-kehityspoliitikassa> ja <https://www.kehityspoliittinentoimikunta.fi/julkaisut-ja-materiaalit/luonnon-monimuotoisuus-kestaavn-kehityksen-mahdollistajana-miksi-biodiversiteetin-turvaaminen-on-tarkeaa-myos-suomen-kehityspoliitikassa>

¹³ https://www.siemenpuu.org/sites/default/files/ykn_biodiversiteettisopimuksen_yhteisoja_koskevat_sitoumukset_0.pdf

Tuettavia hankkeita identifioitaessa arvioidaan sitä, kuinka niissä edistetään ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumista, vähennetään yhteisöjen haavoittuvuutta ja vahvistetaan niiden resilienssiä ilmastohaasteiden edessä. Vähäpäästöiseen kehitykseen tähtäävien hankealoitteiden kohdalla arvioidaan päästövähennyksiin tähtäävien toimien tuloksellisuutta ja tuetaan aloitteita, jotka edistävät oikeudenmukaista siirtymää kohti vähäpäästöisiä yhteisöjä ja yhteiskuntia. Rahoitettavissa hankkeissa sitoudutaan käyttämään Siemenpuun hankintaohjeistuksia, joissa edellytetään, että ympäristö- ja ilmastönäkökohdat huomioidaan kaikissa hankinnoissa.

Kaikessa toiminnassaan Siemenpuu nostaa esiin vaihtoehtoja fossiiliseen energiaan ja luonnonvarojen ylikäyttöön pohjautuvalle kehitysmallille ja täten edistää oikeudenmukaista siirtymää kohti ilmastokeskävää systeemistä muutosta.

Järjestelmätason muutokset - oikeudenmukainen siirtymä ekologiseen demokratiaan

Sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kehitys edellyttää myös perinpohjaista ympäristö- ja luontosuhteen uudelleenahmottamista globaalilla tasolla. YK:n Agenda 2030 ja kestävän kehityksen tavoitteet rohkaisevat kansalaisyhteiskunnan toimijoita työskentelemään järjestelmätasolla ja puuttumaan maailman ympäristö- ja sosiaalisten ongelmien juurisyihin.

Siemenpuun tavoitteena on tukea paikallisia kestävyteen tähtäviä aloitteita yhteiskunnallisista ratkaisuista ja järjestelmätason oikeudenmukaisista kehitysvaihtoehdoista. Siemenpuu vahvistaa toimintaverkostonsa puitteissa yhteistyötä ja koordinaatiota eri aloitteiden välillä ja tavoittelee oikeudenmukaista siirtymää ekologiseen demokratiaan.

Yhdenvertaisuus ja ihmisoikeusperustaisuus

Hankkeissa pyritään varmistamaan kaikkien vähemmistöjen (ml. vammaiset henkilöt) tasavertainen mahdollisuus osallistua, tulla kuulluksi ja nähdä hankkeiden suunnittelussa ja toteutuksessa sekä edellytykset päästä tasavertaisesti nauttimaan niiden tuloksista. Tavoitteena on tunnistaa ja puuttua moniperustaisen syrjinnän erilaisiin muotoihin.

Siemenpuun gender-linjaus ohjaa työtämme Suomessa ja asettaa perusvaatimukset kumppanien työlle etelässä. Ohjeistuksen lisäksi käytössä on kumppaneille suunnattu ohjeistus gender- ja vammaisinklusion vahvistamiseksi hankkeissa.

Rahoitushakemuksia arvioitaessa kiinnitetään huomiota naisten osuuteen järjestön jäsenistössä, hallituksessa ja henkilöstössä, sekä siihen, kuinka hankkeessa otetaan huomioon naisten ja tyttöjen oikeudet ja kuinka he osallistuvat hankkeen suunnitteluun, toteutukseen ja seurantaan. Rahoitusta saavien järjestöjen osalta vähimmäiskriteerinä on, että järjestössä on myös naisia päättävissä asemissa. Hankesuunnittelussa tulee myös arvioida hankkeen gender-vaikutuksia ja mahdollisia esteitä tasa-arvoisuuden toteutumiselle, sekä esittää niitä toimia, joilla näitä esteitä pyritään poistamaan. Hankkeen väli- ja loppuraportoinnin yhteydessä pyydetään tarkastelemaan aihetta myös tulostavoitteiden ja indikaattoreiden osalta, hyödyntäen mm. tapauskertomuksia.

Siemenpuun hankehakulomakkeissa kysytään, kuinka hankkeiden toiminnot edistävät syrjittyjen ryhmien (erityisesti vammaisten) oikeuksia ja osallistuvatko he hankkeen suunnitteluun, toteutukseen, ja seurantaan. Hankesuunnittelussa tulee myös arvioida mahdollisia esteitä vammaisinklusiolle ja tehdä suunnitelmia esteiden poistamiseksi. Hankkeen väli- ja loppuraportoinnin yhteydessä pyydetään aiheen tarkastelua myös tulostavoitteiden ja indikaattoreiden osalta, hyödyntäen myös tapauskertomuksia.

Ohjelmakaudella tavoitteena olla luoda yhteyksiä paikallisten vammaistoimijoiden ja -järjestöjen sekä Siemenpuun kumppanien kesken, jotta kumppaniemme kapasiteettia voidaan parantaa vammaiskysymyksissä paikallisten tarpeiden ja politiikan mukaisesti. Hanketuessa voidaan myös varata resursseja etelän kumppanien koulutukseen, esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämiseen, ja muiden osallistumisen esteiden poistamiseen.

Siemenpuun omaa toimintaa ohjaavalla ohjeistuksella vahvistetaan kotimaan toiminnan esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Järjestettävissä tilaisuuksissa esteettömyys on toiminut jo kiitettävästi, mutta oman hankemateriaalin ja tiedotustoiminnan saavutettavuudessa on vielä puutteita.

Siemenpuu sitoutuu kaikessa toiminnassaan ihmisoikeuksien jakamattomuuden periaatteeseen. Ihmisoikeudet muodostavat kokonaisuuden, mitä on edistettävä yhdessä – ja myös yhdessä ympäristötavoitteiden kanssa. Monien ihmisoikeuksien toteutuminen on riippuvaista rikkaasta elonkirjosta ja ympäristön pilaantumattomuudesta. Ilmastomuutos ja luonnon monimuotoisuuden tuho ovat mitä vakavimpia uhkia ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Siemenpuun työ paikallis- ja alkuperäiskansojen parissa perustuu kansojen perimmäiseen oikeuteen omaan kulttuuriinsa – ja monesti jopa uhattuun oikeuteen omaan elämäänsä kansojensa edustajina. Lisäksi kaikilla tulee olla oikeus osallistua elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon sekä yksilöinä että yhteisöjensä edustajina. Kaikkien yhteisöjä koskevien aloitteiden – myös tuettujen hankkeiden – on perustuttava näiden vapaaseen ja tietoon perustuvaan ennakkosuostumukseen.

Osana ihmisoikeuksia ja niiden rinnalla Siemenpuu edistää myös luonnon ihmisestä riippumattoman itseisarvon (Maaemon oikeuksien) ja tulevien sukupolvien oikeuksien tunnustamista.

Kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen

Yhteiskunnan oikeudenmukainen siirtymä demokraattiseen, ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestäväan tilaan on mahdotonta ilman elinvoimaista, vapaata kansalaistoimintaa ja moniäänistä dialogia, joten niiden edellytykset on välttämätöntä turvata. Kaikkiin Siemenpuun rahoittamiin etelän kansalaisyhteiskuntatoimijoiden aloitteisiin sisältyy sekä hanketta toteuttavan toimijan oman, että hyödynsaajien kapasiteetin vahvistamisen ja kansalaisyhteiskunnan suotuisan toimintaympäristön edistämisen elementtejä.

Siemenpuun tuella kansalaisyhteiskunnan toimijat kannustavat, taivuttelevat ja vaativat vastuunkantajia, eli päättäjiä ja julkishallintoa toimeenpanemaan ympäristökysymyksiin, ihmisoikeuksiin ja toimeentuloon liittyvää lainsäädäntöä. Hankkeiden toteuttajat valvovat siten julkishallintoa ja vaativat siltä toiminnan läpinäkyvyyttä sekä toimeenpanon tehokkuutta ja tilivelvollisuutta. Ne myös jakavat viranomaisten kanssa tietoaan ja osaamistaan lakien sekä käytäntöjen kehittämiseksi, vahvistaen siten vastuunkantajien kapasiteettia. Usein kyseessä ovat paikallisyhteisöjen kollektiiviset oikeudet luonnonvarojen ja metsämaan hallintaan.

Hankkeissa myös vahvistetaan kansalaisten tietämystä oikeuksistaan sekä kykyä vaatia niitä, niin paikallisesti kohdennetuin toiminnoin kuin laajemman viestintätyön avulla. Siten aktiivinen ja tiedostava kansalaisyhteiskunta kokonaisuudessaan laajenee ja myös sen haavoittuvimpien jäsenten ääni pääsee kuuluviin.

Siemenpuu edistää kansalaisyhteiskuntatoimijoiden paikallista verkostoitumista esimerkiksi tukemalla järjestöjen yhteisiä hankkeita ja fasilitoimalla toimijoiden välisiä strategia- ja dialogitilaisuuksia. Lisäksi tavoittelemme globaalin etelän ja pohjoisen tasa-arvoista vuorovaikutusta ja molemminpuolista oppimista tukemalla kansalaisliikkeiden ja -järjestöjen dialogia kansainvälisellä tasolla yhteistyöverkostojemme kanssa. Tuemme voimaantuneita kansalaisyhteiskunnan toimijoita vaatimaan päättäjiltä tilivelvollisuutta ja kirittämään heitä kunnianhimoisempaan politiikkaan myös kansainvälisillä foorumeilla, kuten YK-sopimusten osapuolikokousten yhteydessä. Olemme tukeneet kumppaneitamme erityisesti YK:n biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen neuvotteluprosesseihin liittyen.

Biokulttuuriset oikeudet

Tavoite

Teemakokonaisuudessa tuetaan Keniassa ja Myanmarissa toimivien järjestöjen hankkeita, tavoitteena alkuperäiskansa- ja metsäyhteisöjen omaehtoisen elämän ja resilienssin vahvistaminen sekä näiden elinympäristön monimuotoisuuden turvaaminen - perustana myös kestävälle toimeentulolle. Mikäli hanketuki Myanmarissa ei ohjelmakaudella ole mahdollista (koko- tai osakaudella), suunnataan hakukierroksia myös Nepaliin.

Rahoitettavissa hankkeissa vahvistetaan yhteisöjen biokulttuurisia oikeuksia, identiteettiä sekä omaehtoisen luonnonvarojen hallinnan rakenteita ja kapasiteettia. Hankkeissa vahvistetaan myös yhteisöjen keskinäistä oppimista, tukea ja alkuperäiskansa- ja paikallisyhteisöjen edunvalvontaa ja vaikuttavuutta sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Biokulttuuriset oikeudet

Biokulttuuriset oikeudet on kansainvälisistä ympäristö- ja ihmisoikeussopimuksista käytävään keskusteluun noussut käsite, jota käytetään alkuperäiskansojen ja perinteisten elämänmuodon omaavien paikallisyhteisöjen oikeuksiin liittyen. Biokulttuuristen oikeuksien näkökulmasta luonnon monimuotoisuuden suojeleminen edistää paikalliskulttuurin elinvoimaisuutta – ja vastaavasti kulttuurin elinkykyisyys on ehtona biologisen monimuotoisuuden suojelulle.

Tavoitteena on tukea myös verkostollisia hankkeita, joiden avulla tavoitetaan pienempiäkin alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen organisaatioita ja kasvatetaan näiden toiminnallista kapasiteettia. Eri-tyisesti Kenian hanketuen osalta saatetaan tukea myös hankkeita, joissa on kansainvälisiä ulottuvuuksia lähinnä itäisen Afrikan alueella, mutta mahdollisesti laajemminkin.

Perustelut kokonaisuudelle

Siemenpuu on vuodesta 2018 lähtien rahoittanut mainituissa maissa alkuperäiskansojen oikeuksien näkökulmasta merkittävää ja eri yhteisöjen yhteistyötä vahvistavaa hanketoimintaa:

Keniassa on kahdessa hankkeessa laadittu metsästäjä-keräilijäyhteisöjen (ogiek, yiaku, sengwer, waata (waatoihin kytkeytyviä ryhmiä kutsutaan myös nimillä aweer, saanye, waayu ja dahalo)) biokulttuurisia yhteisöprotokollia yhteisöjen oman identiteetin, oikeustyön ja elinympäristönsä suojelun sekä kestävä käytön edistämisen perustaksi.

Myanmarissa on neljässä hankkeessa alkuperäiskansayhteisöjen itsensä toimesta kartoitettu ja dokumentoitu niiden perinteisiä maankäytön ja hallinnan järjestelmiä sekä paikallistason että kansallisen alkuperäiskansojen oikeuksien puolesta tehtävän työn tueksi. Näiden hankkeiden toteutuksessa on yhteisöjen nuorten rooli ollut hyvin merkittävä.

Nepalin hankkeissa on edistetty yhteisömetsäryhmissä biokulttuuristen oikeuksien toteutumista ja kehitetty yhteisömetsien hallintasuunnitelmia huomiomaan vahvemmin sekä alkuperäiskansojen naisten oikeudet että ympäristöllisen kestävyuden ja metsien monimuotoisuuden vahvistaminen. Lisäksi on vahvistettu nuorten alkuperäiskansaedustajien edellytyksiä osallistua yhteisöjen omiin biokulttuurisiin suojelualoitteisiin ja alkuperäiskansojen oikeuksiin liittyviin politiikkatason dialogeihin.

Kaikissa kolmessa maassa hanketoiminta on edennyt varsin sujuvasti ja tuloksellisesti suunnitelmien mukaan, jopa COVID-pandemia aiheuttamista hanketoteutuksen haasteista huolimatta. Hanketoteuttajat kykenivät sinnikkyydellä ja kekseliäisyydellä luovimaan sosiaalisia kontakteja rajoittavien alueellisten ja kausittaisten säännösten puitteissa. Myanmarissa lupaavasti alkaneiden hankkeiden toteutus vaikeutui huomattavasti 1.2.2021 tapahtuneen armeijan vallankaappauksen jälkeen. Kaikkien kyseisten

hankkeiden toteuttajat pyrkivät kuitenkin saattamaan hankkeet niin pitkälle kuin mikä muuttuneissa olosuhteissa oli mahdollista.

Siemenpuu on vahvasti luonut maiden sisällä kontakteja yksittäisten hanketoteuttajien kesken ja edistänyt näin hankkeiden keskinäistä kokemustenvaihtoa. Kenian hankkeiden osalta on vahvimmin järjestetty myös Siemenpuun ja hanketoteuttajien yhteisiä etätapaamisia konkreettisen hankkeiden välisen yhteistyön tueksi.

Kaikissa kolmessa mainitussa maassa tehtävä hankeyhteistyö on joitakin aiempina vuosina toteutettuja yksittäisiä hankkeita lukuun ottamatta uutta, viimeisen kolmen vuoden aikana käynnistynyttä, mutta Siemenpuulla on vankat yhteistyötä ja asiantuntemusta tukevat pitkäaikaiset kontaktit sekä Suomessa että toteutusmaissa - ja laajemminkin. Tuetut hankkeet ovat käynnistyneet kolmen erillisen avoimen haun pohjalta.

Toimintamaissa keskeisiä kansalaisyhteiskunnan verkostollisia yhteistyötahoja ovat esim. Keniassa Hunter-Gatherer Forum-Kenya (HUGAFO-K) ja Indigenous Information Network (IIN), Myanmarissa The Burma Environmental Working Group (BEWG) ja Promotion of Indigenous and Nature Together (POINT). Kansainvälisesti merkittäviä kansalaisyhteiskunnan yhteistyökumppaneita ovat mm. CBD Alliance, Forest Peoples Programme, Global Forest Coalition, International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA), Indigenous Peoples of Africa Coordinating Committee (IPACC), ICCA Consortium sekä Minority Rights Group International.

Kaikissa toimintamaissa hanketoiminnan perustana on ollut alkuperäiskansojen suhteellisen suuri osuus koko väestöstä sekä alkuperäiskansojen oikeuksien haasteellinen tilanne – mutta toisaalta myös poliittinen ilmapiiri, joka on mahdollistanut vahvan työn oikeuksien puolustamiseksi. Erityisesti Keniassa ja Myanmarissa on myös ollut suuri paine avata alkuperäiskansojen maita teollis-taloudellisen hyödyntämisen piiriin. Yhteisöillä ei kuitenkaan ole ollut edellytyksiä vastata näihin paineisiin, vaan ne tarvitsevat tukea ja työkaluja omien oikeuksiensa hahmottamiseen sekä niiden rakentavaan ja lailliseen puolustamiseen. Näin ollen yhteisöille annettava tuki on myös hyvin vahvasti demokratisaation ja maiden kansalaisyhteiskuntien vahvistamista.

Erityisesti Myanmar on metsäluonnoltaan monipuolinen ja rikas maa. Sen elonkirjon rikkaus on vahvasti vaarassa, mikäli yhteisöjen metsien hallinnan rakenteita ei lähitulevaisuudessa saada vahvistettua ja virallistettua. Toisaalta metsähallinnon osalta maassa on ollut kansalaisyhteiskunnan tuella käynnistymässä prosesseja, jotka toteutuessaan voisivat luoda hyvät edellytykset yhteisöjen omien hallinnan rakenteiden vahvistamiselle.

Biokulttuuristen oikeuksien teemakokonaisuudessa Siemenpuu hyödyntää myös pitkää ja onnistunutta yhteistyötään Intian adivasiens oikeuksia puolustavan National Adivasi Alliancen ja sen itäisen Intian adivasialueilla toimivan Adibhumi-osaverkoston kanssa. Siemenpuun tuella verkoston järjestöt ovat tukeneet Intian metsäoikeuslainsäädännön toimeenpanoa ja olleet vahvasti osallisia siihen, että kymmenet tuhannet perheet ja sadat yhteisöt ovat saaneet perhe- ja yhteisökohtaiset oikeusrekisteröinnit maihinsa. Lisäksi Siemenpuu sai Intiassa ensimmäiset käytännön kosketuksensa biokulttuuriin yhteisöpöytäkirjoihin tukiessaan niiden laadintaa 43 kylässä eri puolilla Intiaa, kattaen yhteensä noin 50 000 yhteisöjensä asukasta. Intian verkostot säilyvät viestinnällisesti tärkeinä yhteistyökumppaneina. Myös hanketoiminnalle haetaan mahdollisuuksien mukaan uusia rahoittajia.

Hankerahoituksen käytännöistä

Teemakokonaisuudessa rahoitetaan vähintään 10 hanketta, joiden kesto vaihtelee alle vuodesta kahteen vuoteen. Hakukierroksia järjestetään ainakin vuonna 2022.

Osa tuettavista hankkeista tulee olemaan verkostollisia hankkeita, joiden toteutukseen osallistuu useita järjestöjä, joista osa saattaa olla myös pienehköjä yhteisötason toimijoita. Näiden hankkeiden puitteissa myös järjestöjen kapasiteetin kasvatus tulee olemaan merkittävässä roolissa.

Energiaoikeudenmukaisuus

Tavoite

Siemenpuu edistää sosiaalisesti oikeudenmukaisia ja ympäristöllisesti kestäviä energiaratkaisuja sekä politiikkatasolla että paikallisyhteisöissä tukemalla Malin, Myanmarin ja Nepalín järjestöjen suunnitelmia ja toteuttamia hankkeita.

Politiikkatasolla tavoite on vähentää energiatalouden ympäristö- ja sosiaalisia haittavaikutuksia ehkäisemällä erityisen haitallisten hankkeiden kehittämistä/rakentamista sekä tukemalla kansalaisyhteiskunnan laatimien vaihtoehtoisten energiasuunnitelmien tekoa ja päätöksentekijöihin kohdistuvaa vaikuttamistyötä. Tavoitteena on myös tehdä energialinjauksiin ja -hankkeisiin liittyvistä päätösprosesseista oikeudenmukaisia ja aidosti osallistavia. Erityisen tärkeää on vahvistaa niiden ääntä, joihin hankkeet suorimmin ja voimakkaimmin vaikuttavat.

Olennaista on omistajuuden ja omavaraisuuden lisääminen. Maaseudun paikallisyhteisöissä tuetut hankkeet voimaannuttavat yhteisöjä tuottamaan omaa energiaansa puhtaasti auringon, tuulen ja mikrovesivoiman avulla, mikä vähentää fossiilisten polttoaineiden ja polttopuun käyttöä.

Perustelut kokonaisuudelle

Siirtymä ilmastokestävyyteen ja kestävyys siirtymä laajemminkin on tiiviisti sidoksissa energiaratkaisuihin. Fossiilisten hankkeiden alasajo on tärkeää sekä ilmaston, että paikallisten ihmisten elinkeinojen ja terveyden kannalta. Myös monet ei-fossiiliset suuren mittakaavan hankkeet aiheuttavat vakavia ympäristöongelmia, mukaan lukien luonnon monimuotoisuuden häviämistä, syrjäyttävät paikallisyhteisöjä ja heikentävät kestävien elinkeinojen mahdollisuuksia.

Energiahankkeiden hyödyt ja haitat jakautuvat usein äärimmäisen epäoikeudenmukaisesti niin globaalisti (erityisesti fossiilisten hankkeiden kohdalla) kuin myös alueellisesti ja paikallisemminkin. Esimerkiksi suurpatojen kohdalla eniten menettävät hyötyvät vähiten. Hankkeista eniten kärsivät pääsevät usein vähiten vaikuttamaan hankkeita koskevaan päätöksentekoon.

Energiaoikeudenmukaisuus

Energiaoikeudenmukaisuus on käsite, jossa oikeudenmukaisuuden periaatteet liitetään energiapolitiikkaan, energiantuotantoon ja -järjestelmiin, energiankulutukseen, energia-aktivismiin, energiaturvallisuuteen ja ilmastomuutokseen. Lisäksi siihen kuuluu energiaköyhyyden vähentäminen (SDG 7). Siemenpuu tukee oikeudenmukaista ja kestävää järjestelmätason siirtymää, mikä energiasektorilla tarkoittaa vähähiilisten ja laajemmin ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestävien ratkaisujen nopeampaa käyttöönottoa. Olennaista on puuttua energiapäätösten hyötyjen ja haittojen epäoikeudenmukaiseen jakautumiseen juurisyitä myöten.

Useimmissa kehitysmaissa naiset kokevat energiaköyhyyden eri tavalla ja vakavammin kuin miehet, hoitamalla usein aikaa vievät ja raskaat tehtävät, kuten poltettavan biomassan keräämisen. Epätasaarvoiset sukupuolten väliset suhteet rajoittavat myös naisten mahdollisuutta tuoda energiatarpeitansa esiin ja osallistua energiajärjestelmien päätöksentekoon kaikilla sen tasoilla. Kestävien uusiutuvan energian hankkeiden tukeminen voi tuoda suuria hyötyjä paikallisyhteisöille – erityisesti niille, jotka ovat sähköverkon ulottumattomissa.

Teemakokonaisuus ammentaa aiemmin tehdystä työstä, jonka kautta on myös muodostunut käsitys vahvasta tarpeesta jatkaa kestävään ja oikeudenmukaiseen energiantuotantoon siirtymisen tukemista. Esimerkiksi Mekongin alueella Thaimaassa, Vietnamissa ja Myanmarissa kansalaisyhteiskuntien toimijat ovat vuosina 2008–2020 Siemenpuun tuella ja Mekong Energy and Ecology Networkin (MEE Net)

kouluttamana tehneet vaikuttamistyötä energiasektorin ”yläjuoksulla” pyrkimällä vaikuttamaan energiasuunnitteluun aikaisessa vaiheessa. MEE Net lisäsi tietoa ja julkista keskustelua energiantuotannon lisäämisen intresseistä, maiden rajat ylittävien investointien rahavirroista, energiahankkeiden haitoista sekä toteuttamiskelpoisista vaihtoehdoista.¹⁴

Vuodesta 2013 lähtien Siemenpuun ja MEE Netin yhteistyö keskittyi Myanmariin, missä vaikuttamistyö kulmineitui Shanin osavaltion parlamentin vuonna 2020 hyväksymään uuteen sähkölakiin, jonka laadinnassa MEE Net oli keskeisessä asemassa. Kuluneella ohjelmakaudella olemme tukeneet myös myanmarilaisten järjestöjen työtä.

Lisäksi tukea on annettu energiavaikuttamistyöhön myös Nepalissa. Vaikuttamistyön rinnalle on vuodesta 2018 lähtien noussut konkreettisten pienikokoisten uusiutuvan energian hankkeiden tukeminen yhteistyössä EKOenergian kanssa. Siemenpuun työssä pyrkimyksenä on luoda yhteyksiä vaikuttamistyön ja uusiutuvan energian hankkeiden välille ja siten vahvistaa kummankin toimijapiirin toimintaa, mikä on tärkeää vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Malissa Siemenpuun tuki uusiutuvan energian, erityisesti aurinkoenergian pienhankkeille jatkuu yhdessä EKOenergian kanssa. Maaseudun sähköistysaste on matala, mikä lisää painetta Sahelin alueen vähäisiä metsävaroja kohtaan. Sähkön puute vaikuttaa myös terveysoloihin, sillä ilman sähköä paikallisilla terveysasemille ei voida hankkia kylmäsäilytystä vaativia lääkkeitä ja rokotteita. Siemenpuulla on noin 15 vuoden kokemus maasta ja entinen pitkäaikainen kumppani Mali Folkecenter Nyetaa on ollut aktiivinen yhteisöpohjaisten aurinkosähköjärjestelmien edistämisessä. Monet Siemenpuun tukemista järjestöistä kuuluvat maassa toimivaan järjestöjen ilmastoverkostoon RESO Climat.

Myanmarissa Siemenpuu on ohjelmakaudella 2018–2021 tukenut sekä energiavaikuttamistyötä että uusiutuvan energian hankkeita. Myanmar on energiantuotannon suhteen eräänlaisessa tienhaarassa. Yhtäältä suunnitteilla on lukuisia ongelmallisia hankkeita hiilivoimasta suurvesivoimaan. Toisaalta maan tulevaisuuden energiaratkaisuja ei olla vielä ”lukittu” mihinkään sähkön tuotantotapaan, joten energiavaikuttamisen mahdollisuudet kestävämpien vaihtoehtojen edistämiseen ovat hyvät. Suuri osa maaseudusta on vielä sähköistämättä ja alueista riippuen maassa on hyvät olosuhteet joko aurinkoenergielle tai mikrovesivoimalle.

Myanmarissa (kuten Nepalissakin) yhteisövesivoimaa edistävä Hydro Empowerment Network on yksi keskeisistä kontakteista, muita ovat esimerkiksi Salween-joen suojelun puolesta toimivat järjestöt ja tutkijat. Sotilasvallankaappaus johti hanketoiminnan supistamiseen ja muutamien hankkeiden päättämiseen ennen aikaisesti, mutta tukea myanmarilaisille järjestöille näyttää olevan mahdollista kanavoida eri reittejä pitkin. Hankkeiden tukeminen maassa pohjautuu ajantasaiseen toimintaympäristön ja riskien analyysiin.

Jos hankkeiden tukeminen Myanmarissa ei ole mahdollista, Siemenpuu jatkaa energiahankkeiden tukemista **Nepalissa**. Siemenpuu on jo aiemmin tukenut maassa sekä pienenergiähankkeita että vaikuttamistyötä. Siemenpuulle on usean vuoden aikana muodostunut varsin hyvä kuva nepalilaisten järjestöjen vaikuttamistyöstä ja paikallisten energiaratkaisujen edistämisestä ja maassa on teknisesti hyvin osaavia järjestöjä. Kysyntää yhteisöpohjaisille pienverkoille riittää, sillä vaikeista luonnonolosuhteista johtuen on todennäköistä, etteivät syrjäisten alueiden yhteisöt pääse koskaan nauttimaan valtiollisen sähköverkon palveluista.

Suomessa Siemenpuun energiateeman yhteistyöverkoston kuuluvat EKOenergian lisäksi suomalais-intialainen aloite International Solar Innovations Council (InSIC), Tekniikka elämää palvelemaan -järjestö, Tulevaisuuden tutkimuskeskus sekä useat Aalto-yliopiston vesilaboratorion ja aurinkoenergian tutkijat.

¹⁴ Siemenpuun oppeja pitkäaikaisesta kumppanuudesta MEE Netin kanssa on kirjattu blogiin: <https://www.siemenpuu.org/fi/blog/mee-net-nosti-energiavaikuttamisen-tasoa-mekong-maissa-ja-myanmarissa>

Hankerahoituksen käytännöistä

Siemenpuu arvioi rahoittavansa ohjelmakauden 2022–2025 energiaoikeudenmukaisuuden kokonaisuudessa vähintään 15 hanketta. Niihin hankkeisiin, joihin sisältyy myös sähköntuotantoa yhteisötasolla, saadaan rahoitusta myös EKOenergia -verkostolta. Hakukierroksia järjestetään ohjelmakaudella 3–5. Hankkeet ovat keskimäärin 2-vuotisia, mutta toimintojen ja toimintaympäristön erilaisuuksien vuoksi myös hankkeiden kestossa ja niiden kokoluokassa voi olla huomattavia eroja.

Feministinen agroekologia ja yhteisömetsät

Tavoite

Teemakokonaisuudessa tuetaan Liberian ja Mosambikin kansalaisyhteiskunnan toimijoiden hankkeita metsistä ja pienviljelystä riippuvaisten paikallisyhteisöjen oikeuksien vahvistamiseksi, toimeentulon parantamiseksi ja elonkirjon vaalimiseksi. Tuettavissa hankkeissa edellytetään vahvistettavan aktiivisesti naisten ja haavoittuvien ryhmien, kuten vammaisten henkilöiden kapasiteettia sekä johtajuutta luonnonvarojen hallinnassa.

Metsien suojelussa painotetaan sosiaalista kestävyttä, joka perustuu metsistä riippuvaisten yhteisöjen kollektiivisten oikeuksien edistämiseen ja niiden kapasiteettiin nauttia oikeuksistaan. Hanketuella edistetään käytäntöjä, lainsäädäntöä ja politiikkaohjelmia, jotka ennaltaehkäisevät metsäkatoa ja elonkirjon köyhtymistä, sekä vahvistavat paikallisyhteisöjen oikeuksia kestäväan, metsiin perustuvaan toimeentuloon. Tällöin olennaisia teemoja ovat mm. paikallisyhteisöjen luonnonvaroja ja maanhallintaa koskevien kollektiivisten oikeuksien virallistaminen, suojelun ja kestäväan käytön suunnittelu, luonnonvarojen laitoman hyödyntämisen seuranta, sekä yhteisöpohjaisen hallinnan kapasiteetti ja läpinäkyvyys. Naisten yhdenvertaista osallisuutta paikallisyhteisöjen luonnonvarojen hallinnassa edellytetään edistettävän kaikissa tuettavissa hankkeissa. Toimeentuloon liittyen tuetaan erityisesti pienmetsätuotteisiin perustuvia aloitteita. Osana suojelutoimia yhteisöjä kannustetaan myös heikentyneiden luonnonmetsäalueiden ennallistamiseen. Metsistä painotetaan tukea runsaan elonkirjon ja hiilinielun alueille.

Metsävaltaisten alueiden paikallisyhteisöt hankkivat osan elannostaan pienviljelyn avulla. Paikallisyhteisöjä tuetaan myös pienviljelijälähtöisen agroekologian käytäntöjen kehittämisessä toimeentulomahdollisuuksien monipuolistamiseksi ja ruoantuotannon elonkirjon vaalimiseksi. Yhteisöjen pienviljelijöiden, erityisesti naisten järjestäytymistä, kapasiteettia ja verkostoitumista vahvistetaan, jotta he pystyvät vaatimaan oikeudenmukaista yhteiskuntapolitiikkaa ja puolustamaan oikeuksiaan muun muassa maanhallintaan ja siemeniin. Agroekologiassa tavoitellaan paikallisyhteisöihin sekä vastuulliseen tuottamiseen ja kuluttamiseen perustuvaa ruokajärjestelmää.

Siemenpuun feministisessä näkökulmassa agroekologiaan korostuvat sukupuolten tasa-arvoiset oikeudet muun muassa viljelymaan hallintaan, siemeniin, tietotaitoon, toimeentuloon, sekä osallisuuteen ja päätöksentekoon. Naisiin kohdistuvan rakenteellisen syrjinnän vuoksi hanketukea suunnataan erityisesti työhön naispienviljelijöiden parissa, sekä paikallisyhteisöjen gender-sensitiivisten miesvaikuttajien kannustamiseen. Agroekologista ruokajärjestelmää tavoiteltaessa nostetaan keskusteluun kysymyksiä perinteisesti naisten ja miesten vastuina pidettyjen töiden arvottamisesta, koti- ja hoi-vatyön sukupuolittuneesta jakautumisesta, perheiden ja yhteisöjen valtasuhteista, sekä ajankäytön jakautumisesta. Myös naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyviä teemoja nostetaan esiin.

Agroekologisen ruoantuotannon menetelminä edistetään maaperän elinvoimaisuuden vaalimista, ravinteiden kierrättämistä, elonkirjon dynaamista hallintaa, energian säästämistä, monilajista vuoroviljelyä, peltometsäviljelyä, monikerroksista kotipuutarhatuotantoa, kompostointia ja luontaisten torjuntamenetelmien käyttöä. Lisäksi tuetaan eläinten ja kasvien maataislajikkeiden vaalimista ja ulkoisten pannon hankkimisen minimoointia. Hanketoteutuksessa kannustetaan hyödyntämään pienviljelijöiden vertaistukea ja -oppimista.

Trooppisten luonnonmetsien suojelun avulla teemakokonaisuudessa hillitään kasvihuonekaasupäästöjä, ja kestäväillä, metsiin perustuvilla toimeentulokeinoilla edistetään vähähiilistä yhteiskuntakehitystä. Sopeutumisella tarkoitetaan paikallisyhteisöjen ilmastonmuutoksen aiheuttamiin ilmiöihin liittyvän haavoittuvuuden lievittämistä. Yhteisöjen sopeutumista edistetään tukemalla toimeentulokeinojen

monipuolistamista. Metsäkadon ennaltaehkäisy edesauttaa myös ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumista, sillä metsien elonkirjo mahdollistaa uusien toimeentulon lähteiden kehittämisen. Lisäksi metsäpeite tasaa paikallisia ilmasto-olosuhteita ja turvaa yhteisöjen vedensaantia.

Myös agroekologista viljelyä tukemalla edistetään vähähiilistä yhteiskuntakehitystä ja ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumista. Agroekologisessa ruokajärjestelmässä fossiilisiin resursseihin perustuvien ulkoisten panosten tarve pyritään minimoimaan, resursseja kierrätetään ja ruokajärjestelmän paikallisuuspainotteisuuden ansiosta hävikki vähenee. Monimuotoinen viljely, puuston suosiminen osana viljelyalaa, ja paikallisten viljelylajikkeiden vaaliminen vähentävät haavoittuvuutta ilmastonmuutoksen aiheuttamille äärimmäisille sääilmiöille. Sekä puusto että lisääntynyt humus sitovat lisäksi hiiltä.

Perustelut kokonaisuudelle

Lukuisat kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet alkuperäiskansojen ja perinteisten yhteisöjen suojelevan metsiään muita toimijoita tuloksekkaammin, sillä metsäkato ja metsien heikkeneminen ovat niiden alueilla huomattavasti vähäisempiä kuin muualla. Yhteisöpohjaisten metsänhallintaoikeuksien takaaminen onkin avainasemassa niin paikallisyhteisöjen elinehtojen turvaamiseksi kuin elonkirjon suojelemiseksi ja ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Muun muassa laittomat hakkuut, teollinen maa- ja metsätalous, energia- ja infrastruktuurihankkeet sekä kaivosteollisuus aiheuttavat paineita maankäytön muutoksille metsäalueilla.

Metsäisten alueiden ja niiden lähistön paikallisyhteisöissä pienviljely on ruokasuvereniteetin kannalta tärkeässä roolissa. Globaalilla tasolla alle kahden hehtaarin tilojen on arvioitu tuottavan noin kolmasosan maailman ruoasta, vaikka niillä on käytössään vain neljäsosa maatalousmaasta. Toisissa arvioissa 70 prosenttia maailman ihmisistä on riippuvaisia pientuottajien tuottamasta ruoasta, jonka he tuottavat vain kolmasosalla maailman maatalousresursseista. Pienviljelijöiden on todettu suuntaavan teollista maataloutta suuremman osan tuotannostaan suoraan ihmisten ruoaksi ja viljelevän lajeja sekä lajikkeita teollista tuotantoa monipuolisemmin. Lisäksi sadonkorjuun jälkeinen hävikki on suurtiloja pienempi.

Yhteisöpohjaisen metsänsuojelun ja kestäväen käytön toimijat tarvitsevat tukea niin edistykseellisen lainsäädännön puolesta vaikuttamiseen kuin sen läpinäkyvän ja vastuullisen toimeenpanon vaatimiseen, uusien yhteisöpohjaisen suojelun alueiden lupien hakemiseen, suojelun vahvistamiseen olemassa olevilla alueilla, kestävien pienmetsätuotteisiin perustuvien toimeentulokeinojen kehittämiseen ja yhteisöjen järjestäytymisen vahvistamiseen. Pienviljelyn osalta tukea tarvitaan niin agroekologiseen ruokajärjestelmään siirtymisessä kuin sen vahvistamisessa. Erityisesti naisviljelijöiden kapasiteettia puolustaa maanhallinta- ja siemenoikeuksiaan on syytä tukea suuren mittakaavan maankäyttöintressien puristuksessa. Maanhallinnan epävarmuus, julkisten palveluiden puute ja ilmastonmuutoksen tuomat sään ääri-ilmiöt nakertavat uskoa tulevaisuuteen ja saavat nuoret muuttamaan kaupunkiin paremman toimeentulon löytämiseksi.

Siemenpuu-säätiöllä on pitkä kokemus kansalaisyhteiskunnan yhteisöpohjaisen metsänsuojelun ja kestäväen käytön aloitteiden tukemisesta. Olemme oppineet niiden kehittämisprosessien olevan pitkäjänteisiä ja alttiita yhteiskuntapoliittisille suunnanmuutoksille. Prosessit vaativat sosiaalisten liikkeiden ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kapasiteetin jatkuvaa vahvistamista oikeuksiensa puolustamiseksi, sekä naisten osallisuuden määrätietoista edistämistä. Metsistä riippuvaisten paikallisyhteisöjen kestävien toimeentulovaihtoehtojen kehittäminen on metsänsuojelun ohella avainkysymys, sillä se vahvistaa ihmisten sitoutumista metsien säilyttämiseen ja antaa myös nuorille mahdollisuuden jäädä kotiseudulle rakentamaan tulevaisuuttaan.

Siemenpuu-säätiön tuki yhteisömetsätyölle Brasilian Amazoniassa, Indonesiassa ja Liberiassa on ollut vaikuttavaa. Edellisellä ohjelmakaudella on 2018–2020 päättyneissä, säätiön tukemissa hankkeissa muun muassa saatu perustettua 1 057 472 hehtaarille uusia yhteisöpohjaisia suojelualueita, vahvistettu suojelua 3 440 546 hehtaarilla, ennallistettu 899 hehtaaria metsää istuttamalla taimia ja patoamalla turvemaiden kuivatusojia, sekä syvennetty 3 746 metsäyhteisöjen asukkaan tietoisuutta oikeuksistaan. Lisäksi on toteutettu runsaasti viestintäaloitteita ja puututtu metsien hallinnan laittomuuksiin sekä korruptioon. Ruokasuvereniteettiin ja agroekologiaan liittyviä hankkeita on puolestaan tuettu erityisesti

Latinalaisessa Amerikassa ja Malissa, vuodesta 2018 lähtien myös Liberiassa ja Mosambikissa. Vuosina 2018–2020 päättyneissä hankkeissa on muun muassa lisätty 34 000 henkilön tietoisuutta oikeuksistaan, tehty yhdeksän poliittista aloitetta ja 2 550 henkilöä on saavuttanut konkreettisia pienviljelyyn liittyviä hyötyjä, kuten tietotaitoa tai maa- oikeuksia. Viljelijäyhteisöjen järjestäytymisen ja vaikuttamistoiminnan tukeminen on osoittautunut tärkeäksi hankkeiden osa-alueeksi käytännön viljelymenetelmiin liittyvän tietotaidon vahvistamisen ohella.

Yhteisömetsät ja agroekologia -teemakokonaisuuden tuen kohdemaiksi on identifioitu Liberia ja Mosambik, sillä ne kuuluvat vähiten kehittyneisiin maihin, niissä on suuri tarve tuelle teemakokonaisuuteen liittyvissä kysymyksissä, mutta samaan aikaan niistä löytyy kansalaisyhteiskunnan toimijoita, joilla on vaadittavaa temaattista kapasiteettia.

Mosambik on kaakkoisen Afrikan suurimpia maita, Suomen kahdenvälisen kehitysyhteistyön kohdema, ja useilla suomalaisilla järjestöillä on siellä kumppanuuksia. Etenkin maan keski- ja pohjoisosat vuoristometsineen ovat elonkirjoltaan rikkaita, mutta kilpailevat maankäytön paineet ja ilmastonmuutoksen tuomat ääri- ilmiöt tuovat paikallisyhteisöille suunnattomia haasteita. Siemenpuun jo edellisellä ohjelmakaudella maassa tukemat hankkeet ovat olleet strategisia niin poliittisesti (yhteisöjen kollektiiviset maanhallintaoikeudet) kuin luonnonsuojelun kannalta (esim. Mabu-vuoren metsien vaaliminen). Siemenpuu tiivistää nykyisellä ohjelmakaudella Mosambikissa yhteistyötä Abilis-säätiön kanssa. Tarastelemme yhdessä mahdollisuutta tuettavien toimijoiden vastavuoroiseen kapasiteetin kasvattamiseen vammais- ja ilmastoteemoissa. Siemenpuu on verkostoitunut Mosambikissa lisäksi mm. Via Campesinan sekä Observatório do Meio Rural -tutkimuskeskuksen kanssa.

Liberia on suhteellisen pienestä koostaan huolimatta Länsi-Afrikan tärkeimpiä sademetsämaita. Maa on köyhä ja sillä on takanaan pitkä sisällissota. Progressiivinen lainsäädäntö antaa hyvät mahdollisuudet edistää kestävä, yhteisöpohjaista maankäyttöä ja metsien suojelua. Ilman kansalaisjärjestöjen toimimista katalyyttina yhteisöjen oikeudet ja kestävät elinkeinot jäävät kuitenkin helposti toteutumatta, sekä niiden kapasiteetti vahvistamatta. Siemenpuu on verkostoitunut Liberian osalta muiden samanimielisten järjestörahoittajien, kuten FERN:in, Forest Peoples Programmen ja Milieudéfensien kanssa.

Hankerahoituksen käytännöstä

Feministinen agroekologia ja yhteisömetsät -teemakokonaisuudessa arvioidaan rahoitettavan vähintään 15 hanketta vuosien 2022–2025 ohjelmakauden aikana. Liberialaisille ja mosambikilaisille kansalaisyhteiskunnan toimijoille avataan hanketuen hakumahdollisuus vuonna 2022 enintään kolmivuotisten hankkeiden toteuttamiseksi. Tarvittaessa avataan täydentäviä hakukierroksia. Liberiassa ja Mosambikissa tuettavien toimijoiden ennakoitaan koostuvan metsistä ja pienviljelystä toimeentulonsa saavien ja niiden elonkirjoa vaalivien paikallisyhteisöjen kanssa tiiviissä yhteistyössä toimivista kansalaisjärjestöistä, joilla on riittävä temaattinen ja hallinnollinen osaaminen. Brasilian Amazonian ja Indonesian kumppanuuksien oppeja ja verkostoja hyödynnetään teemakokonaisuudessa. Myös hanketoiminnalle haetaan mahdollisuuksien mukaan uusia rahoittajia.

4. MAANTIETEELLISET KOHDEALUEET

Ohjelman viisi pääkohdemaata ovat Kenia, Liberia, Mali, Mosambik ja Myanmar.

Hankerahoituksen kokonaisuuksien ensisijainen kohdentuminen:

Hankerahoituksen teemat	Kenia	Liberia	Mali	Mosambik	Myanmar	Nepal
<i>Biokulttuuriset oikeudet</i>	x				x	(x)
<i>Energiaoikeudenmukaisuus</i>			x		x	(x)
<i>Feministinen agroekologia ja yhteisömetsät</i>		x		x		

Vuoden 2022 alussa meneillään olevien edellisen ohjelmakauden aikana rahoituspäätöksen saaneiden hankkeiden joukossa on edelleen hankkeita pääkohdemaiden ulkopuolella Brasiliassa, Indonesiassa, Nepalissa sekä maittain kohdistamattomia kansainvälisiä hankkeita. Näistä Nepalil rooli kasvaa, jos josakin pääkohdemaassa ei voida jatkaa rahoitustoimintaa.

Pääkohdemaita arvioidaan kauden aikana myös muiden rahoituskokonaisuuksien teemojen kannalta ja tarvittaessa pilotoidaan hakuja myös useammissa teemoissa. Tavoitteena on ohjata hankerahoituksesta yli 90 % pääkohdemaihin, jos maiden tilanteen kannalta tämä on mahdollista.

Viestinnällisesti tärkeinä alueina säilyvät myös Brasilian Amazonia, Indonesia ja Intia. Lisäksi Pohjois- ja Itä-Syyriaa seurataan mahdollisuuksien mukaan erityisesti oikeudenmukainen siirtymä ekologiseen demokratiaan -läpileikkaavan teeman näkökulmasta.

Pääkohdemaista ja Nepalista on käytössä tarkemmat päivitettävät maakuvaukset mitkä keskittyvät Siemenpuun toiminnan kannalta keskeisiin teemoihin. Siemenpuulla on kaikilta alueiltaan vahva pitkäaikainen kokemus (kaikki paitsi Syyria) sekä laajat verkostot (myös Syyria) niin toimistossa kuin hallituksen ja muiden vapaaehtoistenkin keskuudessa.

Siemenpuun lisäarvo kohdealueilla nousee sen tarjoamasta suorasta tuesta paikallistason ympäristötoimijoiden hankkeille, joissa yhdistyy elonkirjon suojele ja toimeentulokeinojen kestävä kehittäminen paikallisista lähtökohdista köyhyyden vähentämiseksi. Siemenpuun tausta ja asema osana ympäristöliikettä lisää sen mahdollisuuksia edistää ympäristöihmisoikeuspuolustajien verkostoitumista ja toiminnan vaikuttavuuden kehittämistä.

Kaikki kohdemat ovat haavoittuvia maita, ja pääosin vähiten kehittyneitä maita (LDC), poikkeuksena Kenia joka on alemman keskitulon maa (LMIC). Nepalia ei OECD:n ja Maailmanpankin luokituksen mukaan lasketa hauraaksi valtioksi, mutta sisämaavaltiona se lukeutuu YK:n luokituksessa erityisen haavoittuvaksi maaksi. Kolmessa maassa on käynnissä avoin konflikti, mikä on otettu huomioon rahoitustoimintaa suunniteltaessa. Ilmastokestävyyden osalta kaikki maat ovat hyvin alttiita ilmastomuutoksen vaikutuksille. Oheisessa taulukossa on kootusti kohdemaiden haavoittuvuuden luokittelut viimeisten julkistettujen luokitusten perusteella. Erityisesti Myanmarin osalta huomioitava, että luokitukset on pääosin tehty ennen vuoden 2021 sotilasvallankaappausta.

Maiden haavoittuvuusluokitukset:

Haavoittuvuus-luokitus	Kenia	Liberia	Mali	Mosambik	Myanmar	Nepal
<i>DAC¹⁵ ja YK¹⁶</i>	LMIC	LDC	LDC ja LLDC	LDC	LDC	LDC ja LLDC
<i>OECD¹⁷</i>	hauras (27)	hauras (35)	hauras (14)	hauras (25)	hauras (51)	-
<i>Maailmanpankki¹⁸</i>	-	korkea institutionaalinen ja yhteiskunnallinen hauraus	keskitasoinen konflikti	keskitasoinen konflikti	keskitasoinen konflikti	-
<i>GAIN Index (ilmastokestävyys)¹⁹</i>	152	171	169	154	160	128
<i>Kansalaisyhteiskunnan tila²⁰</i>	estetty	estetty	estetty	tukahdettu	tukahdettu	estetty

Myanmarin tilanne on erittäin haastava paikalliselle kansalaisyhteiskunnalle, ja myös Siemenpuun rahoitustoiminnalle. Juuri tässä tilanteessa paikallisen kansalaisyhteiskunnan tukeminen demokratian ja rauhanomaisen kehityksen edistämiseksi on tärkeää ja ensisijaisena tavoitteena on löytää tapoja jatkaa myanmarilaisen kansalaisyhteiskunnan tukemista. Maan tilannetta seurataan tiiviisti, ja yhteistyössä myanmarilaisten järjestöverkostojen, muiden rahoittajien ja ulkoministeriön kanssa etsitään kestäviä tapoja jatkaa hankerahoitusta.

Tilanne on kehittymässä entistä huonommaksi myös Malin kansalaisyhteiskunnalle aseellisten konfliktien ja hallituksen vastaisten talouspakotteiden myötä. Maan tilannetta seurataan tiiviisti ja tarvittaessa päivitetään riskiarvioinnin perusteella tehtyjä toimia rahoituksen suuntaamisessa.

¹⁵ OECD DAC-maalistaus

¹⁶ UN Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States

¹⁷ OECD States of Fragility framework (syyskuu 2020) listauksen mukainen määrittely ja sijajärjestys 57 hauraan valtion listalla (pienin luku = erittäin hauras).

¹⁸ World Bank List of Fragile and Conflict-affected Situations (heinäkuu 2020).

¹⁹ ND-GAIN Country Index (2018) listauksen mukainen sijajärjestys 181 valtion listalla (suurin luku = erittäin altis ilmastomuutoksen vaikutuksille). Indeksillä kuvataan maiden resilienssiä yhdistäen arviot haavoittuvuudesta ja valmiudesta ilmastomuutoksen vaikutusten kohtaamiseen.

²⁰ CIVICUS Monitor 2021. Kansalaisyhteiskunnan tila arvioitu asteikolla avoin, kaventunut, estetty, tukahdettu ja suljettu.

5. VIESTINTÄ JA GLOBAALIKASVATUS

Siemenpuu-säätiö nostaa etelän kumppaneilta ja yhteistyöstä nousevia viestejä ja teemoja näkyväksi pääosin Suomessa, mutta osallistuu myös kansainväliseen keskusteluun. Ohjelmakaudella 2022–2025 Siemenpuulla on yleisviestinnän lisäksi rahoituskokonaisuuksiemme teemoista kumpuavat vuosittaiset viestinnän erityisteemat. Tavoitteena on saavuttaa uusia kohderyhmiä sekä lisätä suomalaisten ymmärrystä globaaleista ympäristökysymyksistä ja kannustaa toimintaan globaalin ympäristöoikeudenmukaisuuden puolesta, sillä ympäristöasiat ovat varsin vaatimattomassa roolissa suomalaisten mielipiteissä kehitysyhteistyöstä²¹. Pyrimme saavuttamaan monikanavaisella viestinnällämme vähintään 60 000 suomalaista vuodessa.

Viestintämme ensisijaisia kohdeyleisöjä ovat globaali- ja ympäristöasioista kiinnostuneet ihmiset. Kehityskaanalle Siemenpuu tuo lisää ympäristönäkökulmaa ja ympäristöliikkeelle syvempää globaalia näkemystä. Viranomaisista viestintämme kohteena on erityisesti ulkoministeriö ja poliittisista päättäjistä ministerit ja eduskunta. Pyrimme tavoittamaan lisääntyvän mediayhteistyön avulla myös entistä paremmin etelässä toimivia suomalaisia yrityksiä ja kansalaisia.

Siemenpuun ohjelman ja sen etelän kumppanien työn **tuloksista sekä yhteistyön kokemuksista** viestitään eri viestintäkanavien, tapahtumien ja muiden foorumeiden kautta. Päämääränä on parantaa suomalaisten ymmärrystä kehitysyhteistyön merkityksestä ja etelän ympäristöihmisoikeuspuolustajien roolista sekä metsien kestävästä käytöstä, pienviljelijälähtöisistä agroekologisista ratkaisuksista, kestävästä energiaratkaisuista ja metsäyhteisöjen biokulttuurisista oikeuksista.

Kehitysviestinnän ja globaalikasvatuksen tavoitteena on, että suomalaiset ovat entistä tietoisempia vähemmän kuluttavista kulttuureista ja ymmärtävät länsimaisen kulttuurin vaikutuksen etelän kulttuureihin ja elinympäristöihin, ja ovat sitä kautta valmiita toimimaan globaalivastuun ja -kumppanuuden puolesta. Ohjelmakaudella toteutetaan Siemenpuun teemavuosiin liittyviä journalistisia pienjulkaisuja sekä laajempaa kehitysviestinnän hankkeena vuonna 2024/2025 Siemenpuun teemajulkaisu ohjelman kokemuksista ja kumppaneilta kumpuavasta aihepiiristä. Kehitysviestintää toteutetaan yhteistyössä perustajajärjestöjen, muiden kansalaistoimijoiden, yliopistojen, tutkimuslaitosten ja yhteistyöviestimien kanssa.

Gloaalikasvatuksessa roolimme on vahvistaa kasvatustalouden toimijoiden ja järjestöjen työtä tuomalla mukaan etelän ilmastonmuutos- ja elonkirjokysymyksiä ja esittelemällä etelän ympäristöön liittyvää kansalaistoimintaa. Gloaalikasvatuksen erillisenä laajempaa hankkeena toiminnallistetaan 2022 alkaen Luonto-Liitto ry:n kanssa Siemenpuun Muutosvaihtoehdot -nettijulkaisun sekä uuden Luonnonsuojelun dekolonisaatio -teemajulkaisun teemoja nuorten keskuuteen. Luonto-Liitto kansallisena lasten ja nuorten ympäristöjärjestönä edesauttaa nuorten tavoittamista laajasti ympäri Suomen.

Vaikuttamistyöllä Siemenpuu pyrkii vaikuttamaan suomalaiseen päätöksentekoon, joka kohdistuu välillisesti tai suoraan globaalin etelän hyödynsääjiin ja toimijoihin – ja siihen liittyvään keskusteluun ja asenneilmapiiriin. Yhteistyötä tehdään erityisesti perustajajärjestöjen kanssa kehityksen ja ympäristönsuojelun yhteennivoutumisen puolesta. Elonkirjoon (luonnon monimuotoisuuteen) ja ilmastonmuutokseen liittyvässä vaikuttamistyössä tehdään yhteistyötä mm. WWF Suomen ja Suomen luonnonsuojeluliiton kanssa erityisesti Kehityspoliittisen toimikunnan (KPT) ja muiden kehityspolitiikan toimijoiden suuntaan. Tärkeä tehtävä tulee olemaan myös Suomen YK:n ihmisoikeusneuvoston jäsenyyden tukeminen ja vahvistaminen ympäristö- ja ilmastoteemassa ja ihmisoikeuspuolustajien aseman parantamisessa. Siemenpuu toimii Suomen FAO-toimikunnassa Fingon/kehitysjärjestöjen edustajana 2021–2023, mikä vahvistaa mahdollisuuksiamme tuoda esiin feministinen agroekologia -teemamme ja kumppaneidemme näkökulmia.

²¹ Suomalaisen mielipiteet kehitysyhteistyöstä 2020 -kyselytutkimus.

Miltei poikkeuksetta Siemenpuun globaalissa etelässä tukemiin hankkeisiin sisältyy viestintä- ja vaikuttamiskomponentti. Niiden sisältö, toteuttamistapa ja kohderyhmä on kunkin hanketoteuttajan paikallisesta kontekstista käsin suunnittelema. Monet hanketoteuttajat viestivät aktiivisesti erityisesti sosiaalisessa mediassa ja tekevät yhteistyötä paikallisradioiden kanssa. Siemenpuun tuen kohdemaissa median riippumattomuus on vähäinen ja sanomalehtien levikki pieni. Hanketoteuttajat tekevät aktiivista vaikuttamistyötä hanketeemojen vastuunkantajien, kuten kansallisen tason poliittisten päättäjien ja virkahenkilöiden, sekä paikallispäättäjien suuntaan. Siemenpuu-säätiö jakaa hanketoteuttajilta saatuja aineistoja omissa viestintäkanavissaan.

6. TULOSOHJAUS: SUUNNITTELU, SEURANTA JA ARVIOINTI

Siemenpuun tulosohtauksen ja seurannan järjestelmä koostuu neljästä kokonaisuudesta: ohjelmasuunnittelu, hankerahoituksen suunnittelu, seuranta ja arviointi sekä riskienhallinta. Tulosohtaukseen ja sen kehittämiseen osallistuvat kaikki Siemenpuun toimijat ja siihen haetaan tukea laajasta yhteistyötahojen verkostosta.

Ohjelmasuunnittelu

Siemenpuun ohjelma kattaa koko säätiön toiminnan ja sen suunnittelua ohjaa sääntöjen tarkoitukspykälä ja strategia 2022–2025. Lisäksi toiminnalle luo perustaa ulkoasianministeriön kanssa solmittu yhteistyösopimus (viimeisin vuodelta 2005). Siemenpuun hallitus on valmistellut strategiaa ja siihen perustuvaa ohjelmaa 2022–2025 osallistaen laajasti Siemenpuun toimijoita ja yhteistyökumppaneita. Jatkossa ohjelmaa toimeenpannaan ja tarvittaessa päivitetään vuosittaisilla toimintasuunnitelmissa. Ohjelman toteutumista seurataan koko ohjelman tasolla puolivuositain sekä sisäisen että ulkoisen vuosiraportoinnin yhteydessä. Samalla arvioidaan tulosohtauksen kehittämistarpeita.

Hankerahoituksen suunnittelu ja käytännöt

Hankkeiden rahoitusta ohjaavat Siemenpuun hankesykliin perustuvat säännönmukaiset toimenpiteet ja käytännöt rahoitettavien hankkeiden valinnassa, rahoituspäätöksissä, sopimuksen solmimisessa, hanketoteuttajien raportoinnissa ja raporttien hyväksymisessä sekä maksatuksissa. Hankesykli noudattaa erityissäätiöiden yhdessä ulkoministeriön kanssa kehittämää periaatteita.

Seuraavassa hankesykli kuvana.

Kaikki rahoitettavat hankkeet valitaan julkistettavien hakukierrosten kautta. Hakukierrosten avaamisesta ja niiden kriteereistä päättää Siemenpuun hallitus teemakokonaisuuksien työryhmien ja toimiston esitysten perusteella. Ohjelmakaudella 2022–2025 hakukierroksia toteutetaan kussakin teemakokonaisuudessa 2–4 kertaa.

Pääosasta hakukierroksista tiedotetaan Siemenpuun ja yhteistyökumppanien verkostojen kautta ja Siemenpuun nettisivuilla sekä sosiaalisessa mediassa. Hakukierroksen julkisuutta voidaan rajoittaa esimerkiksi kohdemaan turvallisuustilanteen johdosta. Monet kansainväliset rahoitusmahdollisuuksia koostavat nettisivustot julkaisevat myös Siemenpuun hakukutsut. Esimerkiksi The Terra Viva Grants Directory²², joka kokoaa tietoja kehitysmaille ja sen kansalaistoimijoille sekä tutkimukseen suunnatusta rahoituksesta maatalous-, energia-, ympäristö- ja luonnonvarakysymyksissä.

Ohjelman teemojen kriteerien ohella hakukierroksissa on käytössä myös yleiset rahoituskriteerit, joissa korostuvat läpileikkaavien tavoitteiden ja eettisten ohjeistusten mukaisten kriteerien lisäksi toteuttaja-

²² <https://terravivagrants.org/>

järjestöjen hallinnolliseen kapasiteettiin liittyvät kysymykset. Hakijoille asetetuissa hallinnollisissa kriteereissä kiinnitetään huomiota erityisesti hakijajärjestön juridiseen statukseen, kykyyn hallinnoida haettua rahoitusta, sekä kirjanpidon ja tilintarkastusten laatuun. Aloitteiden arvioinnissa keskeistä on hakijatahon tarkastelu. Hallinnollisen kapasiteetin lisäksi arvioidaan järjestön toiminnan periaatteita ja demokraattisuutta. Tavoitteena on tukea erityisesti liikepohjaisia tai muuten kansalaisliikkeitä ja paikallisyhteisöjä lähellä olevia järjestöjä. Hakijoiden toiminnallisina kriteereinä korostuvatkin demokraattisuuden ohella niiden suhde paikallisyhteisöihin ja hyödynsaajien osallistaminen hankkeen suunnittelussa. Siemenpuulle aiemmin tuntemattomista hakijoista pyydetään usein arvioita hakijatahon aiemmilta rahoittajilta ja muilta sidosryhmiltä. Kriteeristö tarkistetaan kunkin hakukierroksen käynnistyessä ja päivitetään tarvittaessa.

Hakuprosessi koostuu kahdesta vaiheesta: ensin Siemenpuulle lähetetään ideapaperi eli lyhyt kuvaus hankkeen taustasta, tavoitteista, suunnitelluista tuloksista, toiminnoista ja karkea talousarvio. Ideapaperien arvioinnin pohjalta kiinnostavimmista ja relevanteimmista hankeideoista pyydetään niiden toteuttajajärjestöiltä varsinainen tarkempi hankehakemus. Aiemmin rahoitetuilta tuloksekkailta järjestöiltä voidaan pyytää suoraan jatkohakemus. Käytössä on Siemenpuun omat hakulomakkeet. Lomakkeita ja hankehallinnon ohjeistuksia päivitetään säännöllisesti saadun kokemuksen perusteella.

Hakijajärjestöt ovat vastuussa hankkeen suunnittelusta, jota Siemenpuun hakulomakkeet ja ohjeistukset tukevat. Siemenpuu ei vaadi hakijoilta erityisten suunnittelun ja tuloshallinnan työkalujen käyttöä, mutta hankkeilta odotetaan suunniteltujen ja saavutettujen tulosten esittelyä, yhdessä hankkeen lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteiden kanssa. Siemenpuu antaa hakijoille tarvittaessa ohjeistusta tavoitteiden ja indikaattoreiden valinnassa ja sanoittamisessa sekä Siemenpuun läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisessa. Läpileikkaavien tavoitteiden osalta hankekumppanit tarvitsevat todennäköisesti eniten tukea gender- ja vammaisinklusion vahvistamisessa. Hankkeen omistajuus säilyy Siemenpuulta rahoitusta hakevilla järjestöillä.

Teemaryhmät ja toimisto tekevät päätöksen, miltä hankkeilta pyydetään ideapaperin perusteella tarkempi hakemus. Hakemukset käsittelee toimisto teemaryhmien tuella.

Hakemuksen taustatiedot tarkistetaan ja tarvittaessa hakemuksen tai sen yksityiskohtien arviointiin pyydetään teemaryhmien lisäksi tukea muilta hankkeen teemaa, kohdealuetta, tai järjestöä tuntevilta asiantuntijoilta. Tiedot kootaan hakemusyhteenvetoon, mihin kirjataan myös hankkeen riskiarvio ja alustava seurantasuunnitelma. Päätökset hakemuksista tekee hallitus kuhunkin rahoitusteemaan ja kohdemaan perehtyneiden teemaryhmien ja toimiston esityksen perusteella.

Rahoituspäätöksen jälkeen allekirjoitetaan hankkeen rahoitussopimus, jossa määritellään tuen määrä, raportointi- ja maksuerät sekä -aikataulut, tuen yleiset ehdot sekä Siemenpuun ja tuensaajan vastuut. Rahoitussopimuksella hanketoteuttaja sitoutuu noudattamaan Siemenpuun hankehallinnon ohjeistuksia, mukaan lukien tilintarkastus- ja hankintaohjeistusta sekä eettisiä periaatteita. Tavoitteena on myös vahvistaa tilivelvollisuutta ja hanketoiminnan läpinäkyvyyttä sekä suhteessa Siemenpuuhun rahoittajana että suhteessa hankkeen piiriin kuuluviin oikeudenhaltijoihin. Hankesopimuksen aikatauluja voidaan tarvittaessa muuttaa yhteisestä sopimuksesta.

Rahoitetuista hankkeista siirretään tässä vaiheessa kaikki keskeiset tiedot Siemenpuun hanketietokantaan. Hanketietokantaa päivitetään ja käytetään hankesyklin ja seurannan tukena koko hankkeen toteutuksen ja raportoinnin ajan. Kullakin rahoitetulla hankkeella on toimistolla hankevastaava (pääosin ohjelmakoordinaattorit, joskus myös toiminnanjohtaja tai viestintäkoordinaattori), jonka tukena toimivat hallituksen ja muiden vapaaehtoisten muodostamat teematyöryhmät.

Tavallisimmin hankekumppani toimittaa hankkeesta kaksi raportointia: väliraportin ja loppuraportin, joiden perusteella Siemenpuu tekee hankemaksatuksia ensimmäisen maksatuksen toteutuessa sopimuksen allekirjoituksen jälkeen. Maksatukset tehdään kolmessa (50 %, 40 %, 10 %) tai useammassa maksuerässä. Tarvittaessa raportoinnin ja maksatusten aikatauluja säädetään hankekohtaisen riskiarvioinnin ja toimintojen kulurakenteen mukaan. Jos hanke kestää yli kaksi vuotta, väliraportointi suoritetaan yleensä vuosittain.

Hankkeen täytyy sisältää vähintään 10 %:n omarahoituksen osuuden, laskettuna Siemenpuun myöntämästä hanketuesta. Omarahoitus voi koostua järjestön käteisvaroista, vapaaehtoistyöstä tai hankkeelle lahjoitetuista materiaaleista ja palveluista. Muu kehitysrahoittajien tuki tai paikallisten viranomaisien tuki ei voi olla omarahoitusta. Omarahoituksen lähteet raportoidaan Siemenpuulle. Tilintarkastajien pitää pystyä sisällyttämään lausunto omarahoituksesta tilintarkastusraporttiin. Siemenpuun tuesta saatavat pankkitilin korkotulot täytyy käyttää hankkeen toimintoihin. Hankkeen loppumaksatus on itse asiassa tuen palautus: järjestön on ensin katettava loppumaksatuksen summa omasta pääomastaan ja maksatus tehdään järjestölle, kun loppuraportointi tilintarkastusraportteineen on hyväksytty Siemenpuussa.

Hankkeesta raportointiin käytetään Siemenpuun raportointilomakkeita ja ne käsittelevät toimisto teemaryhmän tuella. Käsittelyn perustana ovat Siemenpuun kriteerien ja ehtojen mukaiset tarkastuslistat. Väliraportin hyväksyy vastaava ohjelmakoordinaattori ja hyväksyntä annetaan tiedoksi hallitukselle. Loppuraportin perusteella hankkeesta tehdään loppuyhteenvedo mihin kootaan hankkeen tarkistettut tulokset ja taloustiedot. Tarvittaessa loppuyhteenvedoon tietoja täydennetään formaalin raportoinnin lisäksi saadun muun materiaalin, muun seurannan ja selvitysten perusteella. Loppuyhteenvedoon kirjaan myös koko hankkeen seurannan aikana kootut keskeiset tiedot ja opit sekä kokonaisarvio.

Jos hankkeessa on toimintojen toteuttamisen jälkeen käyttämätöntä jo maksettua hanketukea, niin tälle käyttämättömälle rahoitukselle voi hanketoteuttaja tehdä suunnitelman sen käyttämiseksi hankkeen tavoitteiden edelleen edistämiseksi. Suunnitelman hyväksyy ohjelmakoordinaattori yhdessä toiminnanjohtajan kanssa. Toiminnanjohtajan vastuulla olevassa hankkeessa päätöksen tekee toiminnanjohtaja yhdessä Siemenpuun hallituksen puheenjohtajan kanssa. Jos suunnitelmaa ei ole tai sitä ei hyväksytty, pyydetään käyttämättömän tuen palautusta. Loppuraportti hyväksytään vasta kun tämä palautus on saatu.

Loppuraportin ja siitä tehdyn loppuyhteenvedon hyväksyy toiminnanjohtaja ohjelmakoordinaattorin esityksen perusteella ja se annetaan tiedoksi hallitukselle. Toiminnanjohtajan toimiessa hankkeen vastaavana loppuraportin ja siitä tehdyn loppuyhteenvedon hyväksyy hallitus. Samoin hallitus käsittelee kaikki raportit hankkeista, joissa on identifioitu vakavia ongelmia tai epäillään väärinkäytöksistä toteutuksessa tai hallinnossa. Näistä ns. ongelmahankkeista ilmoitetaan heti ongelman todentuessa ulkoministeriölle. Jos ongelmaa ei saada ratkaistua, hankkeelle maksettu hyväksyttävästi raportoimaton hanketuki peritään takaisin Siemenpuun takaisinperintälinjauksen mukaisesti.

Hankkeen toteutus ja sen raportointi on hyväksyttävää, kun siinä on noudatettu rahoitussopimuksen velvoitteita. Jos hanke ja siitä tehty raportointi on epäonnistunut toteuttajajärjestöstä riippumattomista syistä (esim. luonnonkatastrofit ym. force majeure tilanteet), voi hallitus erikoistapauksena hyväksyä hankkeen raportoinnin poikkeuksellisin perustein.

Hankkeiden tulokset kootaan ohjelman vuosiraporttiin sinä vuonna, jona hankkeen loppuraportti on hyväksytty Siemenpuussa.

Seuranta ja arviointi

Tilivelvollisuuden varmistaminen on yksi osa seurantaa, mutta erityisesti siinä korostuu yhdessä oppiminen ja tiedonvaihto tulosten vahvistamiseksi. Siemenpuun seurannan kaikkia tavoitteita ja tehtäviä on eritelty lisää erillisessä seurannan ohjeistuksessa.

Hankekumppanit ovat itse valinneet rahoitettujen hankkeiden tulostavoitteet ja indikaattorit. Osan näistä tulee olla yhteensopivia Siemenpuun tuloskehikkoon, mutta hankekumppaneita kannustetaan oman tavoitteellisen tulosohjauksen kehittämiseen. Hankkeiden kaikkien tulostavoitteiden edistymistä seurataan indikaattoreiden ja laadullisten arviointikriteerien avulla koko hankesyklin ajan.

Erityisessä seurannassa on tällä ohjelmakaudella yhdenvertaisuuden toteutuminen ja muut läpileikkaavat tavoitteet. Ohjeistusta niiden osalta vahvistetaan hankehallinnon työkalujen päivityksen yhteydessä

alkuvuoteen 2022 mennessä. Hankekumppaneille tullaan tarjoamaan tukea hankkeiden gender- ja vammaisinklusion vahvistamiseksi.

Hankeseurantaa tehdään tukeutuen toteuttajan suunnitelmiin ja raportteihin, tekemällä seurantamatkoja, etäyhteyksillä hankkeen toteuttajien ja mahdollisesti muiden alueella/aihepiirissä toimivien tahojen kanssa sekä seuraamalla alueeseen ja aihepiiriin liittyvää keskustelua. Hankeseurantaan osallistuvat Siemenpuun henkilöstön lisäksi hallitus ja teemaryhmät.

COVID-19 -pandemian pakottamana vuosien 2020–2021 aikana on totuttu ja opittu etäkohtaamisen työkalujen ja menetelmien käyttöön. Seurannassa ovat käytössä säännönmukaisesti webinaarit tai etäkokoukset hankekumppanien kanssa. Etätilaisuudet mahdollistavat myös laajemman verkostoitumisen alueellisesti ja temaattisesti, mikä parhaimmillaan avaa hankekumppaneille uusia näkökulmia ja tuo uusia yhteistyökumppaneita. Etäkokouskäytäntöjä kehitetään edelleen yhteisen oppimisen välineinä.

Seurannassa jatketaan myös hyvin toiminutta paikallisten verkostojen ja asiantuntijoiden käyttöä. Eriytyisesti hankerahoituksen pääkohdemaissa vahvistetaan näitä verkostoja rahoitettujen hankkeiden tukena.

Hankekumppaneita kannustetaan myös itsearviointien tekemiseen ja ulkoisten evaluointien teettämiseen. Siemenpuu fasilitoi ohjelmakaudella parissa hankkeessa itsearviointia, ja pyrkii opitun perusteella laatimaan hankekumppaneille ohjeistusta itsearvioinneista. Tähän odotetaan avuksi ulkoministeriön evaluaatioyksikön kehitystyön alla olevaa itsearvioinnin ohjeistusta.

Ohjelmakauden aikana tehdään 1 syvempi tapaustutkimus kutakin rahoituskokonaisuutta kohden. Tapaustutkimuksilla arvioidaan hankekohtaisen tuloksellisuustarkastelun lisäksi teemakokonaisuuksien kriteeristöjen ja Siemenpuun muutosteorian toimivuutta.

Tapaustutkimukset syöttävät myös tietoa ohjelmaevaluaatioon, joka teetetään vuoden 2024 loppuun mennessä, jolloin sen tulokset palvelevat myös seuraavan ohjelmakauden suunnittelua. Evaluoinnilla pyritään saamaan yleisemmin tietoa Siemenpuun tulosehjäuksen toimivuudesta sekä erityisesti kahden esimerkkimaan osalta arvioimaan myös hankeyhteistyön tuloksellisuutta.

Lisäksi ohjelmakaudella selvitetään ex-post evaluoinnin tarkoituksenmukaisuutta ohjelman kehittämisessä. Tähän jälkievaluointiin valitaan mahdollisesti joitain ohjelmakausilla 2016–2021 rahoitettuja hankkeita.

Koko ohjelman tasolla tulostavoitteiden edistymistä seurataan kootusti vähintään puolivuositain seuraavan vuoden toimintasuunnittelun ja vuosiraportoinnin valmistelun yhteydessä.

Riskienhallinta

Riskienhallinta on olennainen osa kaikkia edellä kuvattuja tulosehjäuksen tasoja. Riskien tunnistaminen ja hallinta on ensiarvoista Siemenpuun toimiessa haurassa valtioissa ja osin haastavissa konteksteissa. Kansalaisyhteiskunnan rahoittamisen jatkaminen juuri näissä maissa on tärkeää, jotta demokraattinen kehitys olisi mahdollista.

Siemenpuu on identifioinut toiminnan kontekstuaaliset, ohjelmalliset ja institutionaaliset riskit ja niistä on tehty arvio riskin todennäköisyyden ja vaikutusten tasosta. Riskitieto on koottu riskimatriisiin, jota päivitetään tällä ohjelmakaudella vuosittain. Riskimatriisiin identifioituilla toimilla riskejä pyritään välttämään, pienentämään ja jakamaan. Kaikissa riskeissä tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, jolloin voidaan tehdä riskimatriisiin perustuen tietoinen ratkaisu riskin ”pitämisestä”. Riskimatriisissa esitetään myös suunnitellut toimet riskin toteutuessa. Riskimatriisissa on myös määritetty eri tason toimien osalta vastuutahot.

Edellä esitetyn hankerahoituksen syklin eri toimenpiteet ja työvälineet on kehitetty riskien minimoimiseksi. Kaikkiin Siemenpuun rahoittamiin hankkeisiin liittyy potentiaalisia riskejä ja Siemenpuu voi tietoisesti tukea myös erityisen riskialttiita hankkeita. Hakemusarviota tehtäessä ja rahoituspäätöstä

valmistellessa erilaisia riskejä kartoitetaan sekä niiden todennäköisyyttä ja vakavuutta arvioidaan riskimatriisiin avulla. Lisäksi suunnitellaan seurannan ja tukitoimien osalta tarvittavia lisätoimia normaalin hankeseurannan lisäksi, jotta riskien toteutumisen todennäköisyyttä voidaan minimoida. Hakijatahon riittävä substanssi- ja hankehallinnollinen kapasiteetti varmistetaan monia eri kanavia käyttäen, mm. olemalla yhteyksissä aiempiin tukijatahoihin, paikallisiin tai alueellisiin kansalaisverkostoihin, muihin yhteistyökumppaneihin sekä teemaan liittyviin asiantuntijoihin. Kaikki Siemenpuun tukemat hankkeet ovat aina mukana jossakin yhteistyöpohjaisessa todennetussa kontekstissa tai verkostossa, joka kasvattaa vastuuta, vastavuoroisuutta ja läpinäkyvyyttä.

Siemenpuu hallitus linjaa rahoituspäätöksissään, mitkä riskit ovat hyväksyttävissä ja onko tehty seurantasuunnitelma riittävä. Rahoitettavien hankkeiden toteutumista seurataan säännönmukaisesti ja riskien toteutumista pyritään estämään yhdessä kumppanien, muiden rahoittajien tai muiden ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Hankkeiden riskienhallinnan tukena on hallituksen asettama ohjeistus.

Sopimus ja sen liitteet, siinä määritellyt maksatusaikataulut, vaadittu raportointi tilintarkastuksineen ovat hankesyklin ja valvonnan keskeisiä työkaluja.

Siemenpuuta koskevien institutionaalisten riskien osalta on käytössä riskimatriisiin kootut monipuoliset työkalut ja menetelmät. Ohjelmakaudella 2022–2025 kehitetään vielä näiden kattavuutta ja selvennetään vastuiden jakautumista koko riskienhallinnan osalta.

Samoin kehitetään väärinkäytöksistä raportoimisen kanavaa. Siemenpuu rohkaisee nettisivuillaan hanketoteuttajia, hyödynsaajia, tai muita asianosaisia raportoimaan Siemenpuulle jos on epäily minkäänlaisesta väärinkäytöstä joko Siemenpuun tai sen etelän kumppanijärjestön työssä. Väärinkäytöksiä ovat taloudelliset epäselvyydet, korruptio, petos, epäasiallinen kohtelu, häirintä (sisältäen seksuaalisen häirinnän ja hyväksikäytön kaikki muodot) tai kaikenlainen syrjintä. Raportointi pyydetään tällä hetkellä sähköpostitse Siemenpuun osoitteeseen ja jos asia koskee Siemenpuun toimintaa tai henkilöstöä, pyydetään ottamaan yhteyttä Siemenpuun hallituksen tai valtuuskunnan puheenjohtajaan, joiden yhteystiedot ovat verkkosivuilla saatavilla. Tavoitteena on kehittää sähköpostia anonyymimpi raportointikanava ja myös lisätä kumppaneiden ja muiden asianosaisten tietoisuutta tästä kanavasta.

Siemenpuun verkkosivulla ja hankesopimuksen liitteessä 'Siemenpuu Ethical Code of Conduct' on ilmoitettu myös ulkoministeriön ilmoituskanava koskien kehitysyhteistyövarojen epäiltyä väärinkäyttöä.

Hallitus päivittää riskimatriisia vuosittain samalla riskitilannetta ja riskien kehitystä ja mahdollisten toimenpiteiden vaikutuksia arvioiden. Toteutuneista riskeistä pyritään oppimaan ja kehittämään riskienhallinta edelleen.

Henkilöstö, vapaaehtoiset ja verkostot

Tulosohjaukseen osallistuvat kaikki Siemenpuun toimijat. Henkilöstön, hallituksen, valtuuskunnan ja teemaryhmien työnjako ja vastuut tulosohjauksessa on esitetty yllä. Siemenpuun tulosohjaukseen tukee sen piirissä oleva monipuolinen osaaminen ympäristö- ja kehityskysymyksissä sekä laajapohjainen yhteistyö eri toimijoiden kanssa sekä Suomessa että kansainvälisesti.

Siemenpuulla on osaava ja toiminnan periaatteisiin sitoutunut **henkilöstö**. Kaikilla viidellä vanhalla työntekijällä on pitkäaikainen ja monipuolinen Siemenpuun kannalta relevantti kokemus ja asiantuntemus, joka on vuosien varrella hankittu Siemenpuussa ja muissa järjestöissä sekä Suomessa, että ulkomailla (asemamaina mm. Haiti, Honduras, Nicaragua, Sambia ja Thaimaa). Kullakin teemakokonaisuudella on jatkossa päävastuullinen koordinaattori. Samoin tulosohjauksessa ja sen kehittämisessä kullakin henkilöstön jäsenellä on erityisvastuut.

Hallituksen, valtuuskunnan ja teemaryhmien piirissä vaikuttavat **luottamushenkilöt ja vapaaehtoiset** ovat Siemenpuun vahvuus laajalla asiantuntemuksellaan etenkin ympäristökysymyksistä, rahoitustee- moista, kansalaisliikkeistä, tutkimuksesta ja eri maista.

Hallituksella on säätiölain mukaisesti kokonaisvastuu Siemenpuun toiminnasta. Hallitus huolehtii säätiön hallinnosta ja siitä, että säätiön toiminta järjestetään asianmukaisesti tarkoituksen toteutumiseksi. Hallitus vastaa siitä, että säätiön kirjanpidon ja varainhoidon valvonta on asianmukaisesti järjestetty. **Valtuuskunta** nimittää ja erottaa hallituksen jäsenet ja seuraa hallituksen toimintaa. Valtuuskunnan nimittävät perustajajärjestöt.

Teemaryhmät ovat hallituksen asettamia työryhmiä, jotka toimivat hallituksen ja henkilöstön tukena. Ryhmät toteuttavat teemansa mukaista tiedonvaihtoa suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa, mutta edistävät myös laajemmin kansalaisryhmien välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä Suomen ja etelän kansalaistoimijoiden kesken. Niiden tehtävänä on kehittää Siemenpuun toimintaa (rahoitustoimintaa, viestintää, vaikuttamista) kyseisessä teemassa yhteistyössä etelän kumppanien kanssa. Hallituksen nimeämien teemaryhmien tueksi on kartoitettu myös vapaaehtoisten neuvonantajien resurssiverkosto, joka koostuu alansa asiantuntijoista. Siemenpuu teemaryhmineen tarjoaa suomalaisille kansalaisyhteiskunnan aktiivisille jäsenille ja teema- ja maakohtaisille asiantuntijoille toimintatilan, jossa käydä dialogia ja tehdä mielekästä vapaaehtoistyötä globaalien etelän kansalaisyhteiskuntien tukena ja ympäristöhaasteiden ratkomiseksi.

Henkilöstön ja hallituksen sekä kaikkien muiden vapaaehtoisten tulee perehtyä ja sitoutua Siemenpuun yleisiin periaatteisiin ja toimintaa ohjaaviin linjauksiin ja sääntöihin. Nämä ovat kaikkien saatavilla mm. nettisivuilla ja aktiivien tiedostopilvessä.

Siemenpuun **verkostoja** on esitelty oheisessa kuvassa viiden kokonaisuuden kautta, vaikkakin monen kumppanin kanssa yhteistyö saa useita toimintamuotoja. Kuvaan on koottu vain tärkeimmät yhteistyökumppanit, joiden kanssa olemme aktiivisesti yhteydessä.

Koko **ohjelman** tasolla Siemenpuu tekee perustajajärjestöjensä lisäksi aktiivista yhteistyötä muiden ohjelmatukijärjestöjen kanssa. Erityisesti kehitämme käytäntöjämme sisarsäätiöidemme Abiloksen ja KIOSin kanssa. Tätä yhteistyötä on jatkuvasti syvennetty yleis- ja ohjelmahallinnollisen yhteistyön ja koordinaation lisäksi myös vahvemmin substanssiasiantuntemuksen ja kontaktien hyödyntämiseen mm. hankeidentifioinnin sekä hankeseurannan ja -arvioinnin toteutuksessa. WWF on keskeinen yhteistyökumppani, jonka kanssa jatketaan vuoropuhelua ja tiedonvaihtoa sekä ympäristösektorista että ympäristöjärjestöjen toimintatilasta. Elonkirjon ja ilmastonmuutoksen kysymyksiin liittyvässä vaikuttamistyössä tehdään yhteistyötä erityisesti WWF:n ja Suomen luonnonsuojeluliiton kanssa.

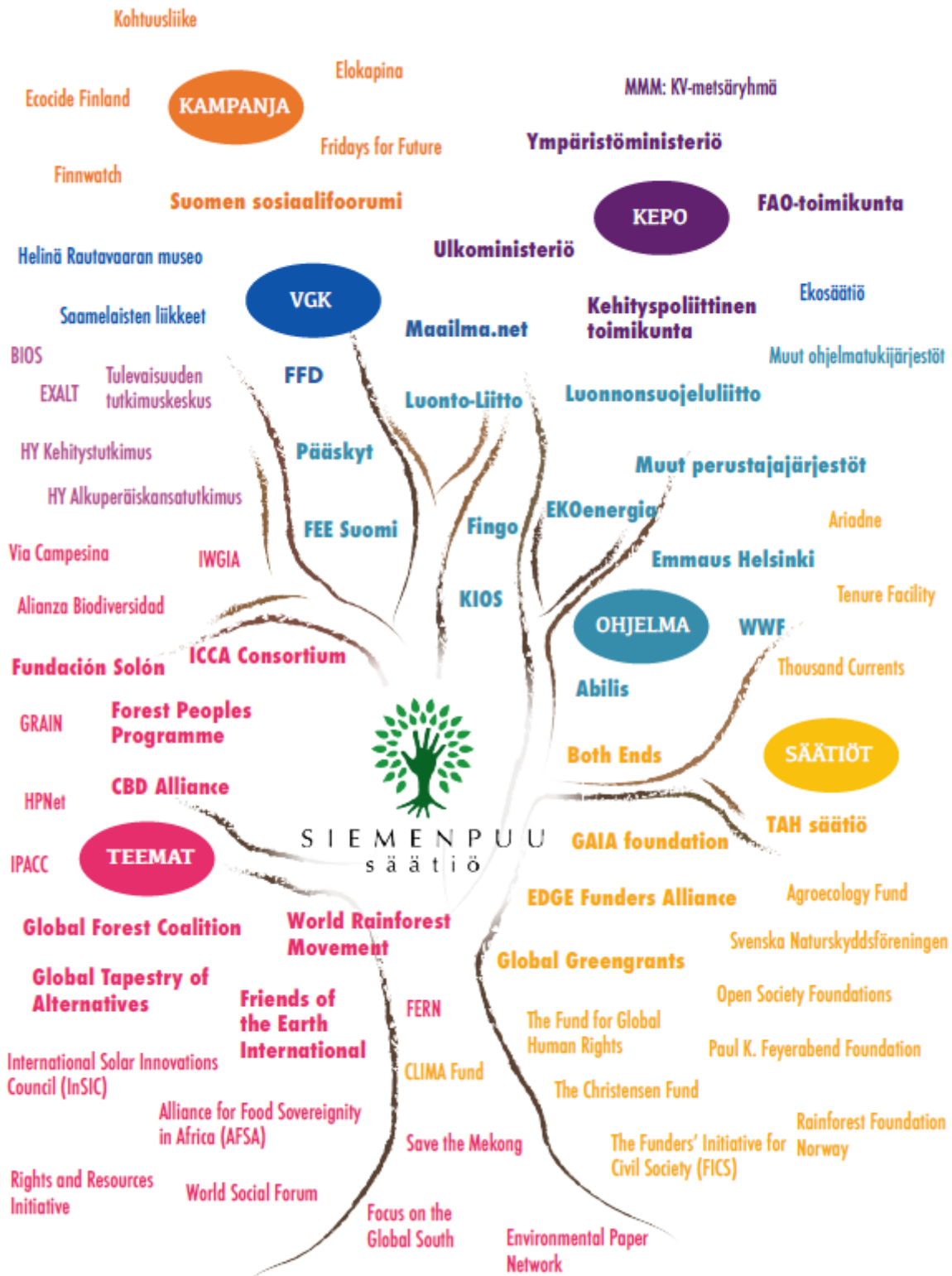
VGK kuvaa kehitysviestinnän ja globaalikasvatuksen tärkeimpiä yhteistyötahoja. Ohjelmatyön yhteistyötaho Food and Forest Development Finlandin (FFD) kanssa teemme myös globaalikasvatusta. Uudella ohjelmakaudella Luonto-Liitto on keskeinen kumppani VGK-työssä, mutta yhteistyö jatkuu myös muiden kanssa ja yhteistyötä avataan aktiivisesti uusiin kansalaisyhteiskunnan toimijoihin.

Kampanja kuvaa kotimaisia ympäristöliikkeitä ja vaikuttajatahoja, joiden kanssa käymme dialogia ja tiedonvaihtoa.

KEPO kuvaa toimijoita yhteistyössämme ns. virallisen Suomen kehityspolitiikan kanssa. Ulkoministeriö on näistä luonnollisesti tärkein. Kansalaisyhteiskuntayksikön lisäksi Siemenpuulla on luonteva yhteys erityisesti politiikkaneuvonantajiin sekä Siemenpuun kohdealueiden maaohjelmiin ja suurlähetystöihin.

Teemat kuvaa Siemenpuun toimintateemojen yhteistyötahoja. Tässä korostuvat erityisesti kansainväliset järjestöverkostot ja tutkimuslaitokset, jotka ovat keskeisiä hankerahoituksen kehittämässä, seurannassa, arvioinnissa ja teemoihin liittyvässä tutkimuksessa.

Säätiöt kuvaa rahoittajayhteistyömme verkostoja. Näistä yksi keskeinen taho ohjelmatasolla on 103 ympäristö-, kulttuuri- ja demokratia-rahautusta antavan säätiön ja rahoittajan verkosto EDGE Funders Alliance, jonka jäsen Siemenpuu on. Rahoittajayhteistyö on keskeistä hankerahoituksen suunnittelussa, seurannassa, arvioinnissa ja koordinoinnissa.

7. HALLINTO JA TALOUS

Hyvin toimiva hallinto ja henkilöstöhallinto luovat puitteet koko ohjelman toteutukselle. Hallinnon ohjeistuksia ja käytäntöjä kehitetään aktiivisesti. Siemenpuu tunnistaa sosiaalisen vastuunsa, sekä henkilöstön että laajan vapaaehtoistoimijoiden piirin työhyvinvoinnista. Tilivelvollisuus ja toiminnan läpinäkyvyys palvelee myös muita yhteistyötahoja.

Ohjelman toteuttaminen tehokkaasti vaatii resursseja hakemuksen mukaisesti. Siemenpuulla on pitkä kokemus kehitysyhteistyön toteuttamisesta ja sen hallinnollinen ja taloushallinnollinen kapasiteetti on hyvä, mm. pitkäaikaisen ja osaavan henkilöstön sekä useiden vuosien ajan hiottujen käytänteiden myötä. Hakemuksen mukainen rahoitus vahvistaa kapasiteettia entisestään. Siemenpuun hallinto ja henkilöstöhallinto luovat puitteet ohjelman toteuttamiseksi erittäin kustannustehokkaalla ja sosiaalisesti vastuullisella tavalla.

Siemenpuun taloussuunnittelussa pyritään säästäväisyyteen ja talousarvio laaditaan aina varovaisuusperiaatetta noudattaen. Sen johdosta budjetin kustannusten ylittyminen on erittäin epätodennäköistä. Omassa toiminnassaan Siemenpuu pyrkii myös ympäristövaikutusten minimoointiin: hankkeiden seuranta- ja arviointimatkat tehdään mahdollisimman ekologisella ja säästäväisellä tavalla julkisilla kulkuvälineillä, yhdistämällä saman alueen sisälle useita eri kohteita; Siemenpuun toimitilat, tietoverkkoyhteydet ja muu toimistoinfrastruktuuri on jaettu usean eri organisaation kesken; kaikessa toiminnassa pyritään vähäpäästöisiin käytäntöihin, mm. paperin käyttö on minimoitu tulostuksessa ja kaikki kokoustarjoilut ovat vegaanisia.

Siemenpuu on aiemmin toteuttanut varainhankintaa pienin resurssein varsin menestyksekkäästi. Varainhankintaa jatketaan samoin periaattein käyttäen tiedotuksen suhteellisen pieniä resursseja tehokkaasti ohjelman näkyvyyden lisäämiseen entisestään. Myös muuta rahoitusta etsitään aktiivisesti. ja Siemenpuun rahoituksella ja ohjelmatuella pyritään vivuttamaan muuta rahoitusta.

Kokoonsa nähden Siemenpuu pystyy toteuttamaan menestyksekkäästi varsin suurta hankekokonaisuutta, sekä kehitysmaihin kanavoitavassa rahamäärässä että erityisesti toimien vaikuttavuudessa katsottuna. Suhteessa resursseihin ohjelmaan saatava muu rahoitus ja varainhankinta ovat myös merkittävää. Kaiken kaikkiaan Siemenpuun kehitysyhteistyötoimintaa on syytä pitää erittäin kustannustehokkaana.

Siemenpuulle myönnetty valtionavustus ohjelmakaudelle 2022–2025 on yhteensä 4 000 000 €. Tämän lisäksi edelliseltä ohjelmakaudelta siirtyvää tukea on budjetoitu 162 000 €. Ohjelman muuta rahoitusta on EKOenergia-verkostolta saatava 330 000 € ja varainhankinnan tavoite yksityishenkilöiltä ja yritysiltä kerättynä tukena on 265 000 €.

Siemenpuun periaatteena on kanavoida kehitysmaiden hankkeiden rahoittamiseen mahdollisimman suuri osuus ohjelman rahoituksesta. Ohjelmabudjetti mahdollistaa yli 65 % ohjaamisen hankkeisiin siten, että suunnittelu, seuranta ja arviointi (noin 20 %) sekä Siemenpuun viestintä (noin 4 %) ja hallinto toteutuu tehokkaasti. Hallintoon käytetään alle 10 %. Henkilöstökulut Suomessa ovat 22,1 % ohjelman kokonaiskuluista.

Tämän lisäksi rahoitettavien hankkeiden tulee sisältää vähintään 10 % omavastuuosuus, laskettuna Siemenpuun myöntämästä hanketuesta. Tällä rahoitustasolla hankkeiden omavastuun laskennallinen määrä on ohjelmakaudella yhteensä 312 000 €. Tämä omavastuuosuus voi koostua järjestön käteisvaroista, vapaaehtoistyöstä tai hankkeelle lahjoitetuista materiaaleista tai palveluista. Toteutuneen omavastuun määrän lisäksi sen lähteet raportoidaan Siemenpuulle ja edelleen ulkoministeriölle. Omavastuu ei voi olla muiden kehitysrahoittajien tai paikallisten viranomaisten tukea, mutta osa hankkeista voi sisältää myös muuta rahoitusta. Se ei näy talousarviossa, mutta huomioidaan raportoinnissa asianmukaisesti.

Hankerahoitus jakautuu kolmen rahoituskokonaisuuden (alustavasti arvioituna biokulttuuriset oikeudet 25 %, energiaoikeudenmukaisuus 32 % sekä feministinen agroekologia ja yhteisömetsät 37 %), erityisten verkostoitumis- ja oppishankkeiden (5%) ja kehitysviestinnän/globaalikasvatuksen hankkeiden (2 %) välillä. Rahoituskokonaisuuksien suhteet hankerahoituksen kesken täsmentyy, samoin kuin maa-jako, täsmentyy vasta hakukierrosten kautta saatavien hakemusten perusteella.